

A la memòria d'Ernest Lluch

En bona mesura, la Barcelona dels segles moderns és encara una ciutat per descobrir. Tant des del punt de vista de les famílies que l'habitaven com des del punt de vista de les cases on vivien. L'anàlisi conjunta de les dues variables, del contingut i del continent, de la societat i de l'espai, ha d'enriquir el nostre coneixement de la vida social i econòmica, i de l'arquitectura i les formes d'habitar d'aquest període.

Resulta especialment significatiu, en aquest sentit, el cas de la família dels Vilana Perlas i de la seva casa situada a la cantonada dels carrers del Regomir i del Correu Vell. L'interès d'aquest exemple resulta evident. D'una banda, qui fou el propietari d'aquest habitatge al final del segle XVII i principi del XVIII és un personatge rellevant en la història de Catalunya. De l'altra, l'edifici, que roman sense dades certes i documentades, té un indubtable interès des del punt de vista de la història de l'arquitectura i de l'art catalans.

Ramon Frederic de Vilana Perlas i Camarasa, amb el pare i els dos avis notaris, era ell mateix notari, doctor en drets i ciutadà honorat de Barcelona, va esdevenir un dels austriacistes de més relleu i ocupà el càrrec de secretari d'Estat de Carles III l'Arxiduc. Per copsar la seva importància, el millor és adreçar-se als estudis d'Ernest Lluch, qui va posar de manifest la significació d'aquest home, clau en el partit austriacista i en l'entorn més proper a l'Arxiduc, i seguir, ara i en el futur, les recerques d'historiadors que, com Joaquim Albareda, continuen interessats a subratllar el rol clau del personatge.

Aquí ens centrarem en la història de la família Vilana Perlas des de la seva arribada a Barcelona, cap a 1655, fins a la marxa de Ramon de Vilana Perlas i Camarasa amb l'Emperadriu, el 1713, i analitzarem també l'evolució de la casa del Regomir en el període en què va ser domicili dels Vilana Perlas. Com veurem, la família i la casa evolucionaren de forma paral·lela, en un trànsit del notariat al poder que transformà tant l'una com l'altra.

Ramon Vilana Perlas, pare, abans del Regomir (1655-1671)

És ben conegut que la família Vilana Perlas provenia d'Oliana, a l'Urgell.¹ El notari Ramon Vilana Perlas, pare del personatge cèlebre, era fill de Joan Vilana Perlas, també notari de Barcelona, i de Joana de Ribes, filla de Joan de Ribes, donzell de Sant Joan de les Abadesses, i d'Anna Pallàs.² Joan Vilana Perlas, però, malgrat ser «notari de Barcelona», va viure i exercir a Oliana.³ Qui treballava a Barcelona des d'almenys el 1655, molt abans del que s'ha suposat, era el seu fill Ramon. En una acta del notari Francesc Reverter del 16 de setembre d'aquest any, consta com a testimoni l'escrivent Ramon Vilana Perlas, mentre que una altra acta, del 20 de setembre següent, ens informa que aquest era escrivà jurat actuant sota l'esmentat notari.⁴

L'home amb qui treballava Vilana Perlas, Francesc Reverter i Collell, era un barceloní destacat. Nascut el 1609, fill del notari Miquel Reverter i d'Estàsia Collell, era ja el 1655, quan Ramon començà a treballar a la seva escrivania, un home madur, que havia estat conseller cinquè el 1648 (tornà a ser-ho el 1658, i el 1671 fou conseller primer) i un dels setze integrants de la Junta encarregada de lliurar la ciutat als castellans el 1652. Fou un personatge rellevant que, pocs anys després, va gaudir del títol de ciutadà honorat de Barcelona.⁵ Era considerat una «*persona molt ocupada*» per la seva feina pública i per «*los afers de sa casa*», perquè, en efecte, el 1655

1. Va ser Ernest LLUCH, *L'alternativa catalana (1700-1714-1740). Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacistes*, Vic: Eumo Editorial, 2000, qui va aclarir aquesta qüestió.

2. Els capítols matrimonials entre Joan Vilana Perlas i Joana de Ribes són del 8 de febrer de 1623 (Pau Nequi, notari d'Organyà). Amb algunes altres dades de la família a Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), Pere Màrtir FERRER, *Llibre tercer de concòrdies, 1669-1682*, 4 març 1678.

3. L'any 1657, Ramon Vilana Perlas nomenà procurador el seu pare Joan, que en el moment de redactar l'acta notarial es trobava a l'escrivania del seu fill a Barcelona, però vivia a Oliana. Un dels testimonis de l'acta va ser Jaume Barber, teixidor de llana d'Oliana: AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Manual primer, 1656-1657*, 5 juny 1657.

4. Els testimonis de l'acta van ser tres escrivents de Francesc Reverter: Ramon Vilana Perlas, Agustí Vilades i Miquel Francesc Reverter. AHPB, Francesc REVERTER, *Manual, 1655*, 16 i 20 setembre 1655.

5. El 15 de gener de 1682 diu tenir 72 anys: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), Consellers, *Processos*, C-XX, 60a. El 1645 era propietari del Mas de Sant Ferriol, a la muntanya de Montjuïc, que portava el seu germà Gabriel, pagès: AHPB, Francesc REVERTER, *Llibre primer de capítols matrimonials, 1638-1648*, 1 octubre 1645. Encara que

era ja un notari sòlidament establert, amb ofici al Banc de la Ciutat i divuit anys d'exercici professional, amb una escrivania situada en el lloc més cèntric de la ciutat, la plaça de Sant Jaume, on rebia com a clients personatges molt destacats.⁶

El que resultava igualment remarcable en la figura de Francesc Reverter era l'estret i sòlid entramat de relacions que barrejava de manera inextricable el vessant professional amb el familiar. L'entorn més proper de Reverter estava format per un nucli de famílies de notaris, lligades entre elles i amb els Reverter com a eix central de connexió. Una de les germanes de Francesc, Teresa, s'havia casat el 1633 amb el notari reial Miquel Camarasa, molt relacionat amb Reverter, i una altra, Maria Elena, contraigué matrimoni el 1644 amb el també notari reial Miquel Marquès.⁷ Aquests

va ser conseller a l'etapa francesa, ho va ser una altra vegada pocs anys després de la rendició de 1652, i no va trigar en ser ciutadà honorat, ja que el 1658 consten com a ciutadans honorats ell i el seu fill Miquel Francesc Reverter: AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Primer llibre de capítols matrimonials*, 5 abril 1658. El 1657, el capítol de la catedral de Barcelona li va establir en emfiteusi la pedrera situada a Montjuïc al lloc dit «*la Penya de Sant Ferriol*»: AHPB, Lluís FONTANA, *Dotzè manual*, 1681, 5 setembre 1681. El 1663, arran del matrimoni del seu fill Miquel Francesc, Francesc li va concedir la considerable quantitat de 10.000 lliures: AHPB, Rafael HEXARCH, *Llibre primer de capítols matrimonials, 1654-1666*, 5 abril 1663; Ramon VILANA PERLAS, *Primer llibre de capítols matrimonials, 1657-1665*, 5 abril 1663, i Lluís FONTANA, *Onzè manual*, 1680, 16 novembre 1680. El 1671 va ser conseller primer: AHPB, Rafael HEXARCH, *Manual disetè*, 1671, 29 novembre 1671. Coneixem la quantitat que Reverter devia el 1674 al difunt Josep Major, sastre —«*de mans de feina de sastre li té feta*»—, i això resulta un bon indicador del nivell social que havia assolit en aquesta data: el sastre havia fet per a ell i la seva família 246 treballs, que suposaven la quantitat, força elevada, de 400 lliures. Entre les feines: les quatre gramalles de conseller, un «*estrafalari*» per a la seva filla Teresa i un altre per a Marianna Marquès (de la qual parlarem més endavant), roba per als criats i per al patge, etc.: AHPB, Francesc CORTÉS (major), *Quart manual*, 1674, 16 febrer 1674. El 1699, el fill de Francesc, Joan Baptista, pagà també un deute considerable a un sastre (Joan Vidal) per valor de 183 lliures: AHPB, Francesc ROIG, *Primer manual*, 1699, 27 abril 1699.

6. AHPB, Francesc REVERTER, *Manual*, 1656, 15 gener i 5 maig 1656. A les actes de Reverter apareixen, per exemple, els Ardena i els Paguera: Lluïsa Çabastida, vídua de Joan d'Ardena i Darnius, el 1640; Antoni de Paguera i Guilla, de la Seu d'Urgell, el 1643 i 1656; Josep d'Ardena i Darnius, comte d'Illa i lloctinent general de l'armada, el 1652 i el 1663. Vegeu AHPB, Francesc REVERTER, *Llibre primer de concòrdies, 1638-1647*, 3 juliol 1640; *Primer llibre de capítols matrimonials, 1638-1648*, 24 juny 1643; *Tretzè manual, 1651-1652*, 3 setembre 1652, i *Manual, 1663-1668*, 18 juliol 1663.

7. Capítols matrimonials a AHPB, Lluís COLLELL (menor), *Llibre primer de capítols matrimonials, 1622-1639*, 23 febrer 1633, i *Llibre segon de capítols matrimonials, 1640-*

l·ligams entre famílies de notaris s'enriquien amb relacions, per via del matrimoni i del negoci, amb mercaders destacats (vegeu el quadre). D'altra banda, els components del nucli essencial d'aquest grup reforçaven els l·ligams que els unien vivint els uns a prop dels altres, a tocar del centre polític i administratiu de Barcelona. Després de morts els notaris Miquel Camarasa i Miquel Marquès, aquesta vinculació a l'espai s'accentuà, perquè els «*pubills*» del segon visqueren amb les germanes Maria Elena i Teresa Reverter, a la casa del carrer d'Avinyó que havia estat propietat dels Marquès.⁸

És en aquest medi social i professional ben cohesionat on començà a treballar Ramon Vilana Perlas i on s'integrà ben ràpidament. No sabem quin va ser el camí que va portar-lo a la notaria de Francesc Reverter. En els anys 1655 i següents trobem, entre els clients d'aquest i entre els qui feien de testimonis a les seves actes, alguns homes que provenien de l'Urgell. Fins i tot en consten dos de naturals d'Oliana: Gabriel i Josep Balasch.⁹ Sembla que

1656, 22 març 1644. Miquel Camarasa era fill del notari Miquel Camarasa i de Paula Cornellas (de la coneguda família d'impressors i mercaders de llibres) i va morir el 25 d'agost de 1640: AHPB, Jaume VILA, *Plec de testaments, 1633-1663*, 12 agost 1640. A la primera acta del notari Francesc Reverter, consten com a testimonis Miquel Camarasa, notari reial, i Josep Reverter, germà i escriptent de Francesc i, després, canonge de Girona i de Barcelona: AHPB, Francesc REVERTER, *Primer manual, 1637-1638*, 18 juliol 1637; Ramon VILANA PERLAS, *Manual primer, 1656-1657*, 28 novembre 1657, i Bonaventura VILA, *Segon manual, 1659*, 11 juliol 1659. Miquel Marquès era fill del negociant de Barcelona Joan Baptista Marquès i va morir el 1654, deixant dos fills, Marianna i Onofre, aquest amb només 20 mesos d'edat: AHPB, Lluís COLLELL (menor), *Llibre segon de capítols matrimonials, 1640-1656*, 22 març 1644; Antoni PORTELL, *Llibre primer de testaments, 1643-1654*. El 1651, Francesc Reverter el va nomenar procurador seu: AHPB, Francesc REVERTER, *Tretzè manual, 1651-1652*, 6 juliol 1651. Un Pere Marquès va ser notari d'«Urgell», tal com consta a la p. 24 de les *Memòries de la vila d'Oliana*, escrites el 1855 pel reverend Josep Riart, penitencier, i transcrites i publicades per la Parròquia de Sant Andreu d'Oliana. Dono les gràcies a Enric Esteve, un dels autors d'aquesta feina, per facilitar-me l'edició del text.

8. Inventari dels béns de Miquel Marquès, el 1659, en una casa del carrer Avinyó, a AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Llibre d'inventaris i almonedes, 1657-1662*, 15 gener 1659. Vivien junts en aquesta casa: AHPB, Geroni GALÍ, *Manual primer, 1668-1670*, 18 novembre 1668. Les cases dels Marquès al carrer Avinyó eren a la banda de llevant d'aquesta via, tocant el mur romà: AHPB, Francesc TOPÍ COMES, *Manual, 1693*, 2 juliol 1693.

9. Pau Picó, agricultor d'Oliana, a AHPB, Francesc REVERTER, *Manual, 1655*. Gabriel Balasch, doctor en drets, «*natural d'Oliana ara a Barcelona*», a AHPB, Francesc REVERTER, *Manual, 1659*, 11 juliol 1659. Segons les *Memòries de la vila d'Oliana*, p. 29, Gabriel Balasch, doctor en lleis, va néixer el 13 d'agost de 1632. Sobre Josep Balasch, prevere resident a Barcelona, vegeu AHPB, Francesc REVERTER, *Manual, 1659*, 11 desembre 1659.

Francesc Reverter tenia algun vincle amb la comarca, com ho indiquen algunes dades relacionades amb l'inici del seu treball com a notari.¹⁰

Hem vist Ramon Vilana Perlas iniciar-se en el món del notariat com a escrivent, i ens consta que, ben aviat, el 5 de setembre de 1656, era ja notari públic electe de Barcelona i que, com a tal, substituïa en alguna ocasió Francesc Reverter, amb qui va continuar treballant.¹¹ La primera acta notarial aixecada pel mateix Ramon Vilana Perlas es va redactar una mica més tard de figurar per primera vegada com a notari: porta, en efecte, data del 7 de novembre de 1656.¹² Sabem, també, que el 30 d'octubre de 1656 Vilana Perlas va reconèixer un deute elevat, de 110 lliures, a l'actiu botiguer de teles Jacint Arquer, que corresponia a la compra de diverses robes de la seva botiga: probablement la despesa es relacionava amb un nivell de major solvència econòmica i amb les exigències de la nova condició professional.¹³

Resulta evident, però, que Reverter i Vilana Perlas compartien l'escrivania de la plaça de Sant Jaume. Per un costat, el segon, ja notari, continuava fent de testimoni en les actes de Reverter.¹⁴ Per l'altre, Francesc Reverter figura sovint com a client de Vilana Perlas, mentre que el primer, el seu fill Miquel Francesc Reverter i Sebastià Camarasa, escrivent i nebot de Reverter, consten com a testimonis en les actes de Vilana Perlas.¹⁵ Per

10. A la seva primera acta notarial, Reverter nomena procurador seu Gaspar Padellàs, doctor en drets de Balaguer: AHPB, Francesc REVERTER, *Primer manual, 1637-1638*, 18 juliol 1637. D'altra banda, també els Marquès, amb un Pere Marquès de la Seu d'Urgell que va esdevenir notari reial a Barcelona el 1635, semblen tenir relació amb la zona: AHPB, Narcís Geroni LLADÓ, *Llibre segon de capítols matrimonials, 1635-1642*, 11 abril 1635. S'ha de dir també que Francesc Reverter vivia força a prop de les anomenades «cases del capítol de la Seu d'Urgell», situades al carrer dels Templers o dels Capellans del Palau: AHPB, Lluís COLLELL (menor), *Llibre segon d'inventaris, 1640-1656*, 4 maig 1645.

11. AHPB, Francesc REVERTER, *Manual, 1656*, 5 setembre 1656, i *Manual, 1659*, 7 octubre 1659.

12. AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Manual primer, 1656-1657*, 7 novembre 1656.

13. AHPB, Rafael HEXARCH, *Segon manual, 1656*, 30 octubre 1656. Sabem per les *Memòries de la vila d'Oliana*, p. 30, que Joan Vilana Perlas va fer donació dels seus béns al seu fill Ramon el 6 de febrer de 1650. La concreció efectiva, però, es devia produir a la mort de Joan.

14. AHPB, Francesc REVERTER, *Manual, 1656; Manual, 1659*, i *Manual, 1660-1662*.

15. AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Manual primer, 1656-1657*. La primera dona de Francesc Reverter va ser Eulàlia Costa, filla del cirurgià Gervasi Costa, amb la qual es va casar l'any 1646 i amb qui va tenir dos fills, Miquel Francesc i Marià: AHPB, Lluís COLLELL (menor), *Llibre segon de capítols matrimonials, 1640-1656*, 24 agost 1646, i Ramon VILANA PERLAS, *Quart llibre de capítols matrimonials*, 4 abril 1676. Morta Eulàlia, Francesc va

si no quedés prou clar, un document de maig de 1658 i un altre del mes de novembre següent ens informen que l'escrivania de Vilana Perlas estava situada a la plaça de Sant Jaume.¹⁶

Ramon Vilana Perlas gaudia doncs d'una situació de partida envejable, en la seva condició de notari jove, que molts altres membres de l'art del notariat no assolien en tot el seu exercici professional. Partia del fet gens menyspreable de ser nét de donzell i estava molt vinculat a un dels notaris més importants de la ciutat, amb l'escrivania emplaçada al bell mig de la Barcelona central i del poder.¹⁷

Els notaris tenien molt sovint l'escrivania a casa seva, però no era així, per aquests anys, en els casos de Reverter o de Vilana Perlas. Pel que fa al primer, sabem que el 1652 vivia al carrer de la Carnisseria d'en Sorts, continuació del carrer d'Avinyó.¹⁸ Una vegada Francesc Reverter es va casar, el 1658, amb la vídua Bofarull, va disposar de les cases que havien estat

contraure matrimoni el 1653 amb Victòria Gimbert, filla del doctor en medicina Francesc Gimbert, casada en primeres núpcies amb el mercader Pere Monclar (de qui li havia quedat un fill, el mercader Josep Monclar), i amb qui va tenir el seu fill Joan Baptista Reverter: AHPB, Jaume RONDÓ, *Llibre de capítols matrimonials, 1651-1660*, 19 octubre 1653; Ramon VILANA PERLAS, *Manual segon, 1658*, 11 gener 1658, i *Cinquè llibre de capítols matrimonials, 1677-1681*, 9 desembre 1679. Una vegada morta Victòria (inventari dels seus béns a la casa de Reverter el 1656: AHPB, Josep QUATRECASAS, *Llibre primer d'inventaris, 1652-1670*, 25 abril 1656), Francesc es va casar el 1658 amb Maria Borrell, vídua dels mercaders Cristòfol Santgenís i Josep Bofarull, i amb ella va tenir la seva filla Maria Teresa: AHPB, Rafael HEXARCH, *Llibre primer de capítols matrimonials, 1654-1666*, 15 octubre 1658, i *Primer manual, 1654*, 11 desembre 1654, i Ramon VILANA PERLAS, *Quart llibre de capítols matrimonials*, 4 abril 1676. Al seu torn, Miquel Francesc es va casar el 1663 amb Maria Santgenís, filla de Cristòfol Santgenís i de Maria Borrell: AHPB, Rafael HEXARCH, *Llibre primer de capítols matrimonials, 1654-1666*, 5 abril 1663, i Ramon VILANA PERLAS, *Primer llibre de capítols matrimonials, 1657-1665*, 5 abril 1663, i *Llibre d'inventaris i almonedes, 1657-1662*, 17 octubre 1658. Miquel Francesc Reverter i la seva dona Maria eren, per tant, germanastres: l'estratègia endogàmica del grup no podia ser més intensa (vegeu el quadre).

16. AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Manual segon, 1658*, 2 maig i 14 novembre 1658.

17. Ramon Vilana Perlas havia d'heretar també, per la banda dels Ribes, els béns d'un altre donzell, Ramon de Ribes, de Figuerola d'Orcau, a l'Urgell: AHPB, Bonaventura VILA, *Primer manual, 1658*, 19 juny 1658.

18. Vivia a prop de la casa dels Marquès: AHPB, Francesc REVERTER, *Tretzè manual, 1651-1652*, 30 agost 1652. La banda de llevant del carrer pertanyia a la parròquia de Sant Miquel i Reverter formava part del seu consell: AHPB, Lluís COLLELL (menor), *Manual vint-i-novè, 1651-1652*, 2 abril 1652, i Francesc REVERTER, *Manual, 1657*. Miquel Marquès apareix lògicament com a parroquià de Sant Miquel: AHPB, Lluís COLLELL (menor), *Manual vint-i-novè, 1651-1652*, 2 abril 1652. També vivia a la Carnisseria d'en Sorts el notari Lluís

propietat del difunt marit d'aquesta, al carrer de Bonaire, però el notari no es va desplaçar a viure a un punt tan allunyat del seu espai de relacions.¹⁹ L'inventari *post mortem* dels seus béns, fet el 1684, mostra que aquest any residia en una casa propietat de la «*Presidenta del convent de l'Ensenyança*» i que ell l'ocupava com a llogater, situada en el carrer dels Torners o de l'Ensenyança, molt proper, en canvi, a l'espai urbà que li resultava més familiar.²⁰

Pel que fa a Vilana Perlas, un document de 1664 ens informa que aquest any pagava obres de reparació en una casa, on vivia de lloguer, que era propietat de Gerónima Dusay i Aragall.²¹ No sabem quin dels habitatges dels Dusay era l'ocupat per Vilana Perlas. Molt probablement es tractava d'aquell situat en el carrer dels Gegants, però podria també ser un altre a la plaça de Regomir o un tercer a la Davallada dels Lleons.²² Totes aquestes propietats dels Dusay quedaven incloses a la parròquia de Sant Miquel, i això encaixa amb el fet que Vilana Perlas formava part, el 1657, del consell d'aquesta parròquia.²³ Ramon, doncs, vivia en tot cas molt a prop dels notaris que li

Collell, oncle per part de mare de Francesc Reverter (i Collell): AHPB, Lluís COLLELL (menor), *Manual trenta-i-unè, 1655-1656*.

19. El 1658 llogà una de les botigues de la casa al revenedor Miquel Santamaria: AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Segon manual, 1658*, 3 desembre 1658. El 1668 i 1673 va fer obres a la casa: AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Manual, 1668* (2a part), 1 octubre 1668, i *Manual, 1673* (1a part), 31 desembre 1673 [1672]. A més d'aquesta casa, la dona de Francesc Reverter era la propietària d'altres de properes, com ara l'Hostal del Pi, al mateix carrer de Bonaire, on el notari va fer obres entre el 1663 i el 1669 (vegeu els manuals de Ramon Vilana Perlas dels anys 1663, 1666, 1668 i 1669).

20. Tenim constància del lloguer d'aquesta casa «*gran*», fet el 1678 i per cinc anys per la presidenta del monestir i convent de l'Ensenyança a Francesc Reverter. La casa estava situada just a tocar del monestir: AHPB, Josep GÜELL, *Setè manual, 1678* (2a part), 1 juliol 1678. Per l'inventari de 1684 sabem que la casa disposava de cinc estudis, un d'ells per a les escriptures (tenia les de nou notaris difunts), dues sales, estrada i hort, i en ella trobem un «*cotxe guarnit de vaqueta de Moscòvia*» i un «*quadro gran ab guarnició en lo qual està retratat Francesc Reverter*». Entre les propietats que tenia en el moment de la seva mort figura el Mas de Sant Ferriol (ara sense habitants) i la pedrera ja esmentada: AHPB, Josep LLAU-RADOR I DE ÇATORRA, *Primer llibre d'inventaris, 1683-1694*, 30 abril 1684.

21. Obres per valor de 17 lliures i 14 sous, fetes pel mestre de cases Martí Fochs: AHPB, Bonaventura VILA, *Setè manual, 1664*, 3 agost 1664.

22. Els Dusay tenien cases en aquests carrers l'any 1716 (AHCB, Cadastre, I-57). La més valorada, entre les llogades, era la del carrer dels Gegants.

23. Ramon Vilana Perlas era l'«*obrer artista*» el 1657: AHPB, Francesc REVERTER, *Manual, 1657*, 2 abril 1657.

eren més afins (Reverter, Marquès, Camarasa), i no és descartable que s'allotgés, de solter, a la mateixa casa on s'estava aleshores Francesc Reverter, al carrer de la Carnisseria d'en Sorts (també a la parròquia de Sant Miquel).

A més de l'estret vincle que l'unia amb el seu mestre barceloní, Ramon Vilana Perlas va mantenir sempre un fort lligam amb la seva comarca d'origen, l'Urgell (i amb la Cerdanya). Des dels primers anys d'exercici professional resulta evident aquesta relació, que es produïa també amb urgellencs instal·lats a Barcelona. A la notaria de Vilana Perlas compareixien en aquells anys, per exemple, Cristòfol Coromines, ardiaca de la Cerdanya i canonge d'Urgell; Jacint Montaner, cavaller de Puigcerdà; Jaume de Copons, ardiaca d'Andorra i canonge de Santa Eulàlia d'Urgell, o l'estudiant Ramon Granges, de la família d'aquest últim, tots ells instal·lats a Barcelona, així com altres urgellencs que vivien a la ciutat comtal i que feien de testimonis dels acords presos a la notaria de Vilana Perlas.²⁴

Vist el nombre elevat de persones que procedia de l'Urgell, cal preguntar-se si aquesta immigració cap a Barcelona tenia a veure amb l'ocupació francesa de part del nord de Catalunya. La tardor de 1654, els francesos van guanyar, entre d'altres poblacions, Puigcerdà, Bellver, la Seu d'Urgell, Organyà, Bagà, Berga, Ripoll, Camprodon i Rupit i, un any després, van ocupar Ponts, Oliana i la Pobla de Segur. Aquesta podria ser la causa del desplaçament a Barcelona de molts urgellencs i, entre ells, del mateix Ramon Vilana Perlas.²⁵ En tot cas, el nostre notari tenia també relació amb molts urgellencs que no havien abandonat l'Urgell. Així, per exemple, Vilana Perlas comprava, per encàrrec de l'apotecari de Sanahuja, Josep Serradell, a la botiga del ben conegut adroguer barceloní Joaquim Mascaró o esdevenia procurador de Mariàngela Perlas, donzella, filla d'un botiguer de Castellnou de Seana.²⁶ I, com és lògic, el notari mantenia a més un estret vincle amb la seva família a Oliana, com veiem en les relacions amb el seu pare Joan o amb Gabriel Vilana Perlas.²⁷

24. AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Manual primer, 1656-1657*, i *Manual segon, 1658*.

25. José SANABRE, *La acción de Francia en Cataluña (1640-1659)*, Barcelona 1956, p. 557. Cal tenir molt en compte la coincidència de dates entre l'ocupació francesa d'Oliana i l'aparició de Vilana Perlas a Barcelona.

26. AHPB, Rafael HEXARCH, *Setè manual, 1661*, 7 desembre 1661, i Bonaventura VILA, *Novè manual, 1666*, 25 octubre 1666.

27. Gabriel Vilana Perlas, prevere, era oncle de Joan Vilana Perlas (citada a AHPB, Pere Màrtir FERRER, *Llibre tercer de concòrdies, 1669-1682*, 4 març 1678). El 1658, malalt i massa vell per exercir un càrrec de la Generalitat a l'Urgell, nomenà com a procurador seu

Al temps que conservava les relacions amb l'Urgell, el nostre notari va establir lligams sòlids a Barcelona gràcies a Francesc Reverter. A la seva escrivania va treballar, com hem vist, al costat de Miquel Francesc Reverter, fill de Francesc.²⁸ Va entrar també en relació amb els altres membres de la família, i s'hi establí un vincle directe, perquè Ramon Vilana Perlas es va casar amb Eulàlia Camarasa, filla de Teresa Reverter (germana de Francesc) i del notari Miquel Camarasa.²⁹ Ramon va esdevenir, doncs, nebot de Francesc Reverter. I per si fos poca la transcendència de la relació del nostre notari amb els Reverter (feina i família), veurem més endavant que un altre Reverter, Joan Baptista, va resultar clau en l'ascens polític dels Vilana Perlas.

A l'escrivania del seu valedor, Ramon va treballar també al costat de Sebastià Camarasa, germà d'Eulàlia Camarasa. La vinculació entre els Vilana Perlas i Sebastià, escrivent i estudiant de filosofia primer i clergue després, va ser molt profunda, com ho mostra el fet que aquest, en ser ja clergue, cedís el 1669 tots els seus béns mobles i immobles a la seva germana Eulàlia i que Ramon assumís les despeses de malaltia del seu cunyat i «*altres de família*», acollint Sebastià a casa fins i tot després de morta la seva dona, en una mostra ben clara de la intensitat de les relacions que es produïen en el grup.³⁰

el notari de Barcelona Segimon Mitjavila, que era també procurador de Ramon Vilana Perlas (AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Manual primer, 1656-1657*, 5 juny 1657, i *Manual segon, 1658*, 8 maig 1658).

28. Miquel Francesc consta el 1658 com a ciutadà honrat i el 1659 com a professor en lleis (AHPB, Francesc REVERTER, *Manual, 1659*). Pel casament amb Maria Borrell va ser propietari de la Torre Marlesa a Sant Andreu del Palomar (AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Manual, 1663*, 2a part). El 1666 va fer que la seva filla Maria Francesca entrés com a novícia, als 5 anys, al convent d'Elisabets, on va professar anys més tard (AHPB, Rafael Joan CELLARÈS, *Manual trenta-i-unè*, 20 octubre 1666). Va fer testament l'any 1678. Vivia a prop de la plaça del Call (AHPB, Lluís FONTANA, *Primer llibre de testaments, 1670-1691*, 1 maig 1678).

29. Vegeu, per exemple, AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Segon llibre de testaments, 1671-1697*, 11 abril 1682.

30. AHPB, Francesc REVERTER, *Manual, 1657*, 17 març, 1657; Ramon VILANA PERLAS, *Manual primer, 1656-1657*, 28 novembre, 1657; Miquel FONTCUBERTA, *Manual segon, 1669-1671*, 8 febrer 1669, i Lluís FONTANA, *Primer manual, 1670*, 12 juliol 1670. El 14 de febrer de 1671, Sebastià i Eulàlia Camarasa decidiren cedir-li a Ramon Vilana Perlas el dret de l'«*ofici*» del seu pare, i era pel bon tracte que havien rebut d'ell. En efecte, afirmaven els dos germans que Sebastià Camarasa (que el 1671 tenia 33 anys) «*ha mucho tiempo que vive*

Que Ramon Vilana Perlas es va integrar de ple i amb responsabilitat protagonista en l'àmplia xarxa de solidaritat formada al voltant de Francesc Reverter, ho mostra igualment el cas dels «pubills» Marquès. En efecte, Francesc Reverter i Ramon Vilana Perlas van ser tutors dels fills deixats pel difunt notari Miquel Marquès. Així, Ramon va tenir allotjat a casa seva Onofre Marquès, fill de Miquel, que estava malalt, «*governant-lo i comprant per ell gallines per fer-li caldo i demés cosilles per son sustento*», fins que va morir; mentre que Francesc Reverter va pagar a la seva germana Teresa la despesa de mantenir mig any a casa seva Marianna i Onofre Marquès.³¹

A l'escripció de Reverter i en el cercle de relacions d'aquest notari, Ramon Vilana Perlas no va conèixer només notaris, sinó homes destacats del món dels negocis, que després van ser importants en la seva carrera i en la seva vida, i aquests o els seus descendents seran igualment presents en la carrera i vida del fill de Ramon Vilana Perlas. Entre els personatges més rellevants en aquest àmbit es trobaven Andreu Alba i Pere Alba i Serra, pare i fill, i Onofre Massanés.

Andreu Alba era un mercader de Girona afincat a Barcelona, que s'havia casat en segones núpcies amb Maria Elena Reverter, vídua del notari Miquel Marquès, i que per tant s'havia integrat en el grup i vivia de lloguer en una de les cases de Marquès.³² El seu fill, Pere Alba i Serra, pro-

*con poca salud y que el dicho Ramon Vilana Perlas lo tiene a él y a dicha Teresa Camarasa su madre, viuda de Miquel Camarasa, dándoles el sustento necesario de comer y beber, vestidos y calzados, sanos y enfermos, pagando médicos y medicinas, y que por dicha causa ha gastado gasta y se spera que gastará muchos ducados por quanto ha dos anyos que dicha Teresa su madre está en una cama de una grave enfermedad de la qual (aunque se presume será muy larga) es casi imposible poder remediar, de tal manera que a no tener el amparo de dicho Ramon Vilana Perlas era fuerça parar en un hospital por no tener para sustentarse. Por todo lo qual y por lo que speran de dicho Ramon Vilana Perlas [...]» li cedeixen l'esmentat dret (AHPB, Bartomeu ROIG, *Novè manual*, 1671, 14 febrer 1671). Sebastià Camarasa va viure amb els Vilana Perlas a la casa del Regomir des de 1672 fins a 1702; Teresa no hi figura ja el 1672: Arxiu Històric de la Parròquia dels sants Just i Pastor (AHPSP), *Llibretes de comunió pasqual*.*

31. AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Llibre d'inventaris i almonedes*, 1657-1662, 15 gener 1659, i *Manual*, 1668 (1a part), 24 abril 1668, i Geroni GALÍ, *Manual primer*, 1668-1670, 18 novembre 1668.

32. AHPB, Francesc REVERTER, *Manual*, 1656, 11 octubre 1656, i Ramon VILANA PERLAS, *Llibre d'inventaris*, 1657-1662, 15 gener 1659. Andreu Alba pagà el 1656 les obres que va fer a la casa: AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Manual primer*, 1656-1657, 19 novembre 1656.

fessor de filosofia i de lleis, primer, i doctor en drets, mercader i ciutadà honrat, després, va contraure matrimoni el 1668 amb Marianna Marquès i Reverter, filla del notari Miquel Marquès i de Maria Elena Reverter, casada amb Andreu Alba, de tal manera que Pere i Marianna eren germanastres, un altre bon exemple de la intensitat dels lligams en el grup de Reverter³³ (vegeu el quadre).

Pere Alba i Serra va ser un mercader molt destacat, entre els més atents a implicar-se en els negocis emergents d'aquell període. Llogava l'Hostal del Cavall, als carrers de Xuclés i Micó de la Ribera, tenia companyia per comprar grans aprofitant els seus contactes a la zona de Castelló d'Empúries, però, sobretot, va entrar en el món de l'aiguardent en una data prou precoç, el 1678, i també en el dels «*productes de punta*» de l'adrogueria (el tabac i la xocolata) treballant associat, almenys des de 1680, amb el molt actiu mercader i cònsol de Gènova a Catalunya Joan Enric Queffi.³⁴ D'al-

33. Pere Alba va néixer el 1642 (el 21 de novembre 1657 tenia 15 anys i consta com a professor de filosofia) i va morir el 1683 en una casa del carrer Basea: AHPB, Francesc REVERTER, *Manual*, 1656, 21 gener 1656; Ramon VILANA PERLAS, *Manual primer*, 1656-1657, 21 novembre 1657, i *Segon llibre de capítols matrimonials*, 1665-1669, 27 gener 1669; Bonaventura VILA, *Quart manual*, 1661, 10 febrer 1661; Geroni GALÍ, *Manual primer*, 1668, 18 novembre 1668, i Ramon VILANA PERLAS, *Segon llibre de testaments*, 1671-1697, 9 agost 1683. Es fa ben patent l'estratègia endogàmica de matrimonis, que intenta recuperar per al grup als vidus i les vídues i reforçar al màxim possible el cercle estret de relacions: ja hem vist un altre cas de matrimoni entre germanastres, el de Miquel Francesc Reverter i Maria Santgenís.

34. AHPB, Geroni GALÍ, *Manual segon*, 1671, 6 març 1671. El 1695, Francesc Alba i Reverter, germanastre de Pere, tenia a la casa d'aquest hostal un molí de sal: AHPB, Francesc BUSQUETS (menor), *Manual*, 1695, 8 març 1695. La companyia per comprar grans amb el napolità Lluís Risso, afincat a Palamós, a AHPB, Geroni GALÍ, *Manual onzè*, 1680, 4 abril 1680. El 1678, Pere Alba i Serra comprà aiguardent a Joan Pujol de la Era, agricultor del Comtat de Prades: AHPB, Geroni GALÍ, *Manual novè*, 1678, 21 juny 1678. Alba i Serra i Queffi tenien posada botiga amb l'adroguer Francesc Noguera: AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Manual*, 1680, 29 abril, 30 abril i 21 novembre 1680). El 1680, els dos van vendre a l'adroguer Jaume Salba una partida de tabacs de diferents procedències per un valor de 3.517 lliures: AHPB, Geroni GALÍ, *Manual onzè*, 1680, 25 octubre 1680. El 1682, Pere Alba va ser capaç de gastar l'elevada suma de 545 lliures en «*una partida de plata obrada*» per l'argenter Josep Many: AHPB, Pere LOSAS, *Manual*, 1682, 9 setembre 1682. Sobre el més que interessant personatge Joan Enric Queffi haurem de parlar en un altre moment. Ja mort Pere Alba i Serra, la seva vídua Marianna Marquès i el seu germanastre Francesc Alba i Reverter, que vivien a lloguer en una casa del carrer Basea, mantenien una «*botiga de tabacs i altres drogues*» amb l'adroguer Maurici Monjo: la «*botiga del Sortidor*», als quatre cantons del carrer de la Vidrieria. Francesc Alba era l'encarregat de proporcionar els tabacs:

tra banda, a través dels Alba quedava unit al grup un altre notari, Pere Trelles, que el 1657 s'havia casat amb Isabel Alba, filla d'Andreu Alba i germana de Pere Alba i Serra.³⁵

L'altre personatge esmentat més amunt, el mercader Onofre Massanés, era originari de Ponts (a la Noguera, a prop d'Oliana), una procedència que reforça la idea d'un vincle dels Reverter amb el bisbat d'Urgell. Massanés regia el 1656 els «llibres majors de comptes vells de la Taula i Banc de la Ciutat» i, en aquests anys, en els quals apareix sovint com a testimoni a les actes de Reverter i com a client d'aquest i de Ramon Vilana Perlas, formava companyia per explotar una botiga de teles amb el destacat mercader Jaume Texidor.³⁶ Del seu primer matrimoni, amb Maria Anna, Onofre Massanés va tenir dues filles: Anna Maria i Paula. La primera es va casar el 1649 amb Gaspar Colom Cros, negociant i fill de Miquel Colom, negociant de l'Urgell, reforçant-se així els vincles amb la terra d'origen.³⁷ Al seu torn, la segona filla va contraure matrimoni el 1654 amb el botiguer de teles Francesc Calvaria, fill del pare de Sant Feliu de Torelló Bernat Calvaria, establint relació amb una família que havia de destacar entre els «vigatans» aus-

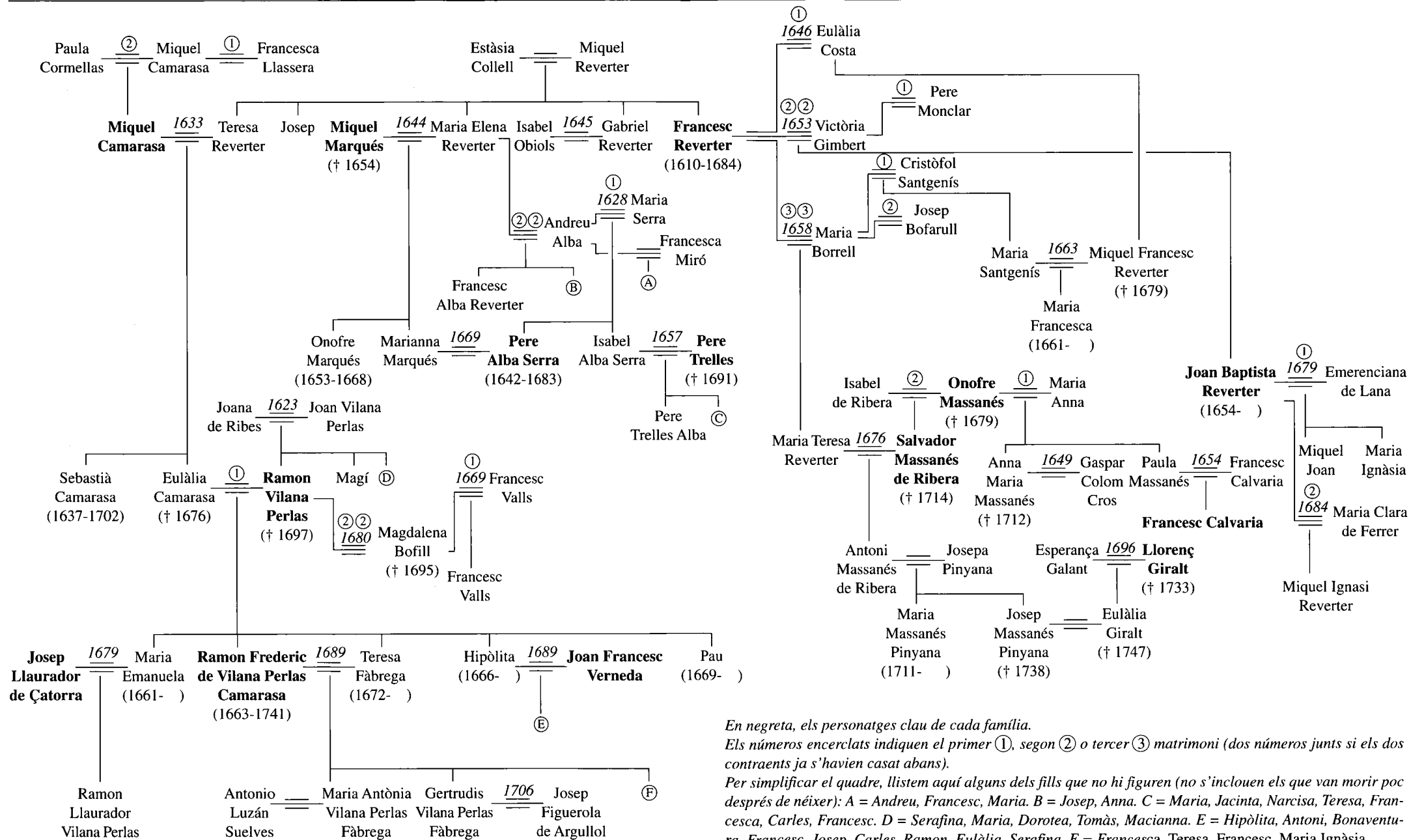
AHPB, Francesc TOPÍ COMES, *Manual, 1689-1690*, 2 i 25 agost 1689, i Joan Francesc VERNEDA, *Manual primer, 1690*, 20 novembre 1690.

35. Era el segon casament de Pere Trelles: AHPB, Francesc REVERTER, *Llibre tercer de capítols matrimonials, 1653-1669*, 15 juliol 1657, i Joan GUIU, *Manual de testaments, 1661-1698*, 18 agost 1687. Abans, un altre membre del grup, el notari Miquel Marquès, havia tingut relació amb el pare de Pere Trelles, també notari reial i del mateix nom: el 1651 l'havia fet procurador seu (AHPB, Francesc REVERTER, *Tretzè manual, 1651-1652*, 30 abril 1651). Pere Trelles va morir el 1691 (AHPB, Joan GUIU, *Manual d'inventaris, 1660-1697*, 21 abril 1691).

36. AHPB, Francesc REVERTER, *Manual, 1656*, 30 maig 1656, i *Manual, 1657*, 24 març i 24 maig 1657. Jaume Texidor i Ramon Vilana Perlas havien coincidit com a consellers (quart i cinquè) el 1667. El 1687, tots dos junts nomenaren procurador seu Francesc Castells, cirurgià de Figuerola d'Orcau, a l'Urgell, i, el 1688, el doctor en medicina Francesc Pons, de la mateixa població: AHPB, Francesc CORTÉS (major), *Disetè manual, 1687*, 12 abril 1687, i Carlos GARAU, *Dotzè manual, 1688*, 13 febrer 1688. La procedència dels Massanés, a AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Primer llibre de testaments, 1657-1681*, 7 juliol 1673. Onofre Massanés encara conservava el 1679, any de la seva mort, el «dret de la barca de pasatge» en el riu Segre, a Ponts, que tenia des de 1674 i al qual el seu fill Salvador va renunciar el 1692: AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Llibre d'inventaris, 1677-1679*, 23 febrer 1679, i Francesc TOPÍ COMES, *Manual, 1692*, 20 juny 1692.

37. AHPB, Jaume RONDÓ, *Llibre de capítols matrimonials, 1638-1650*, 11 juliol 1649.

ESQUEMA DEL «GRUP DE REVERTER»

triacistes. Un vincle sens dubte important en els esdeveniments que portaren a l'entrada de Carles III l'Arxiduc a Barcelona, i en els anys següents.³⁸ D'altra banda, els Massanés es vincularen encara més als Reverter el 1676, en casar Salvador Massanés de Ribera, fill d'Onofre i de la seva segona dona, Isabel, amb Maria Teresa Reverter, filla de Francesc Reverter i de Maria Borrell.³⁹ Al seu torn, la relació dels Vilana Perlas amb els Massanés fou gran i va resultar encara més estreta per l'afecció comuna a l'Arxiduc i en passar a ser les dues famílies veïnes al carrer del Regomir.

Es fa patent com, en el grup de Reverter i ja en la generació anterior a la de Ramon Frederic de Vilana Perlas, mà dreta de Carles III l'Arxiduc, s'havia format un conjunt de lligams entre persones i famílies (Reverter, Vilana Perlas, Massanés i Calvaria, entre d'altres) que tindran un paper destacat en el partit austriacista (vegeu el quadre).

De resultes del treball amb Francesc Reverter, Ramon Vilana Perlas va relacionar-se també amb el mercader Narcís Feliu, pare del famós homònim. Reverter i Feliu pare tenien «*oficis públics en lo Banc de la Ciutat*» i havien fet junts el seguiment de les obres del Col·legi de Sant Bonaventura, a les Rambles, com a marmessors que eren del donant, el difunt cavaller Pau Canal; una obligació que, a causa de «*les seves moltes ocupacions*», van deixar a mans del mercader Andreu Alba.⁴⁰ I, per la seva banda, Onofre

38. AHPB, Jaume RONDÓ, *Llibre de capítols matrimonials, 1651-1660*, 8 novembre 1654. En el moment de fer testament Onofre Massanés, el 1673, el seu gendre Francesc Calvaria ja era mort: AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Primer llibre de testaments, 1657-1681*, 7 juliol 1673. El fill de Francesc Calvaria, el veler Francesc Calvaria, va ser soci del ben conegut Martí Piles, al seu torn associat a Narcís Feliu de la Penya: Pere MOLAS I RIBALTA, *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*, Barcelona, 1977, p. 102, i Joaquim ALBAREDA, *Els catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta (1700-1705)*, Barcelona, 1993, p. 19. De fet, les relacions entre les famílies Massanés i Calvaria venien de lluny: ja en el bienni 1664-1666, Rafael Calvaria, Narcís Feliu pare, Onofre Massanés i el citat Gaspar Colom i Cros havien estat arrendadors de les carns, mentre que Narcís Feliu fill i Salvador Massanés de Ribera participaren, com a hereus dels seus pares, en algunes accions legals que se'n derivaren (AHPB, Rafael HEXARCH, *Onzè manual, 1665*, 9 juliol 1655, i *Tretzè manual, 1667*, 7 juliol 1667, i Josep FERRAN, *Onzè manual, 1690*, 11 gener 1690).

39. AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Quart llibre de capítols matrimonials, 1673-1676*, 4 abril 1676.

40. No podien «*assistir amb lo calor que requereixen las cobrances en un temps tan calamitos i dificultós com estam de present*» (AHPB, Francesc REVERTER, *Manual, 1656*, 15 gener 1656, i *Manual, 1657*, 5 febrer 1657). Narcís Feliu fill ens recorda la qüestió del Col·legi de Bonaventura en els seus *Anales de Cataluña*, Barcelona: Editorial Base, 1999,

Massanés havia coincidit amb Narcís Feliu pare, per exemple, en l'arrendament del tall de la carn.⁴¹ Eren evidents els vincles del grup de Reverter (Vilana Perlas inclòs) amb el món dels negocis i amb personatges com ara Narcís Feliu.

En aquest ambient professional i social favorable, Ramon Vilana Perlas aviat va començar a tenir clients destacats en el seu exercici com a notari independent: la confraria dels «sombrerers i pentiners», per exemple, que consta en les seves actes a partir de l'abril de 1657, o, més tard, el noble Frederic Desbosch i de Sant Vicenç o el col·legi d'apotecaris.⁴²

En definitiva, en la primera etapa d'exercici com a notari, entre 1655 i 1672, Ramon Vilana Perlas va mantenir relació amb l'Urgell, però, sobretot, va establir a Barcelona vincles professionals i familiars amb els notaris del grup i amb mercaders destacats de la ciutat, que resultaran decisius en el seu futur i en el de la seva família. Quan Ramon Vilana Perlas s'instal·là el 1672 a la casa del Regomir, després de setze anys d'estada i de treball a la ciutat, era un home ben situat a Barcelona, tant des del punt de vista social com professional. L'etapa del carrer del Regomir no farà més que reforçar aquesta situació.

Ramon Vilana Perlas pare, al Regomir (1672-1697)

El 1672, els Vilana Perlas es van traslladar al carrer del Regomir: la pasqua d'aquest any, la família ja va combregar a la parròquia dels sants Just i Pastor.⁴³ Lògicament, a la corresponent llibreta de comunió pasqual consten només aquells que tenien l'edat per combregar, és a dir, Ramon Vilana

v. III, p. 335. Francesc Reverter també va tenir relació amb Narcís Feliu fill (AHPB, Antoni FABRA, *Catorzè manual*, 1675, 15 gener 1675).

41. Citat, n. 38.

42. Vilana Perlas treballà en diverses capbrevacions, entre elles, les rendes i els censos de Desbosch, amb honoraris corresponents a la tercera part del recaptat (AHPB, Bonaventura VILA, *Sisè manual*, 1663, 26 abril 1663; *Capbreu de les rendes de Frederic Desbosch...*, 1663-1689). El notari va ser «*escrivà dels negocis del col·legi*» d'apotecaris. El 1668, la reunió del col·legi d'apotecaris es va fer a la sala del Consell de Cent «*per manament i ordre del Molt Il·lustre Ramon Vilana Perlas, conseller cinquè*» (AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Manual primer*, 1656-1657, 15 juliol 1657, i *Manual*, 1691, 8 novembre 1691, i Pere Màrtir LLUNELL, *Vint-i-unè manual*, 1668, 10 octubre 1668).

43. AHPSJP, *Llibretes de comunió pasqual*.

Perlas; la seva dona, Eulàlia Camarasa; el seu cunyat, Sebastià Camarasa; els escriptors de Vilana Perlas i futurs notaris, Rafael Albià, Carles Garau i Vicenç Badia; el familiar Francesc Capell i unes altres quatre persones del servei de la casa.⁴⁴ Als quals cal sumar, almenys, els fills del matrimoni Vilana Perlas (Maria Emanuela, Ramon Frederic, Hipòlita i Pau), que encara no combregaven.⁴⁵ A la casa vivia, per tant, el 1672, un mínim de quinze persones. En els primers anys de vida de la família Vilana Perlas al Regomir, però, es produïren força canvis deguts a defuncions i casaments, a més de les entrades i les sortides d'escriptors i de gent del servei.

La dona de Ramon, Eulàlia, va morir aviat, l'agost de 1676, i va ser enterrada a l'església dels sants Just i Pastor, donat que els Vilana Perlas estaven ja molt sòlidament i dignament assentats a la parròquia: sabem que comptaven amb vas per a la sepultura familiar i que el germà de Ramon, Tomàs, era prevere beneficiat d'aquesta església.⁴⁶ El 1679, va casar la primera filla de Ramon Vilana Perlas, Maria Emanuela, amb Josep Llaurador i de Çatorra, oriünd i burgès de Vilafranca del Penedès i escriptor del nostre notari: el matrimoni va viure a la casa del Regomir fins al 1682.⁴⁷ Vila-

44. Sebastià Camarasa era el «*clergue de la casa*», que, com veurem, disposava de capella.

45. Ramon Frederic va néixer el 1663 i Pau el 1669 (LLUCH, *L'alternativa catalana...*, p. 57 i 85). Consten a les llibretes de comunió cap als 13 anys d'edat. Si aquesta era la norma, Maria Emanuela, que apareix el 1674, hauria nascut el 1661 i Hipòlita, que apareix el 1679, hauria nascut el 1666 (AHPSJP, *Llibretes de comunió pasqual*). És ben evident que Ramon Frederic va néixer a Barcelona: el seu pare hi treballava des de 1655. Castellví diu que Ramon era «*nascut a Barcelona, oriünd d'Oliana*» (FRANCISCO DE CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada, 1999, v. IV, p. 518). Després de Pau encara van néixer Josep, batejat l'octubre de 1672, i Anaclet, el 30 de setembre de 1675, que devien morir aviat (AHPSJP, *Baptismes*, v. 9, f. 31 i 83).

46. El 13 d'agost de 1676 s'obrí el testament d'Eulàlia a la casa del Regomir (AHPB, Lluís FONTANA, *Primer llibre de testaments, 1670-1691*, 13 setembre 1675, afegit de 13 agost 1676). Tomàs havia estat rector de Sant Sebastià de Navinés, a l'Urgell, i va morir el 1688, a la casa on vivia, davant del fossar i l'església de Sant Miquel i al costat de la rectoria, a tocar d'on residien els membres del «*grup Reverter*». L'habitatge era propietat del que, com veurem, va ser gendre de Ramon Vilana Perlas, Josep Llaurador i de Çatorra, que hi habitava encara en el moment de confeccionar-se els documents del cadastre borbònic corresponents a 1716 (AHPB, Pere Màrtir FERRER, *Llibre tercer de concòrdies, 1669-1682*, 4 maig 1678; Carles GARAU, *Manual tercer, 1679*, 8 febrer 1679; Lluís FONTANA, *Primer llibre de testaments, 1670-1691*, 12 desembre 1688, i *Llibre segon d'inventaris, 1688-1706*, 22 desembre 1688, i AHCB, *Cadastré*, I-57).

47. El matrimoni va tenir lloc a l'església dels sants Just i Pastor el 12 de febrer, actuant com a ministre Tomàs Vilana Perlas. Ramon va dotar la seva filla amb 2.000 lliures

na Perlas mateix va contraure matrimoni una segona vegada, el 1680, amb Magdalena Bofill, vídua de l'adroguer Francesc Valls, amb qui havia tingut un fill, Francesc.⁴⁸ El 1689, es casaren dos altres fills de Vilana Perlas: Hipòlita amb el fill d'un pare de Vic, el notari Joan Francesc Verneda, que com a escrivent de Vilana Perlas vivia a la casa del Regomir des de l'any 1679,⁴⁹ i Ramon Frederic amb Teresa Fàbrega, filla de l'adroguer Joan Domènec Fàbrega, una parella que va viure a la casa fins al 1713.⁵⁰ I per acabar amb el capítol dels canvis a la família, la segona dona del notari, Magdalena, va morir el 1695, dos anys abans que el seu marit.⁵¹

Els escrivents de Vilana Perlas formaven una altra part substancial dels habitants de la casa, sotmesa a l'habitual variació del lloc de treball que

(AHPSJP, *Desposoris*, v. 5, f. 212v.; AHPB, Carles GARAU, *Llibre primer de concòrdies i capítols matrimonials, 1676-1682*, 12 febrer 1679, i AHPSJP, *Llibretes de comunió pasqual*).

48. El casament va tenir lloc a l'església dels sants Just i Pastor el 4 de juny de 1680 (AHPSJP, *Desposoris*, v. 5, f. 228v., i AHPB, Carles GARAU, *Llibre primer de concòrdies i capítols matrimonials, 1676-1682*, 4 juny 1680). Magdalena Bofill, filla del flequer Bernat Bofill, s'havia casat el 1669 amb l'adroguer Francesc Valls (AHPB, Francesc LLAUDER, *Primer llibre de capítols matrimonials, 1663-1675*, 5 octubre 1669). Francesc Valls fill va viure a la casa del Regomir fins al 1695, any en què va morir la seva mare (AHPSJP, *Llibretes de comunió pasqual*).

49. El casament va tenir lloc a l'església dels sants Just i Pastor l'11 de setembre de 1689 (AHPSJP, *Desposoris*, v. 5, f. 318v.; AHPB, Lluís FONTANA, *Llibre segon de capítols matrimonials, 1689-1705*, 11 setembre 1689, i Francesc SERRA, *Primer manual, 1687-1689*, 25 novembre 1689). El 1690, ja no vivien al Regomir ni Verneda ni la seva dona (AHPSJP, *Llibretes de comunió pasqual*).

50. Es van casar a l'església dels sants Just i Pastor el 13 de novembre de 1689 (LLUCH, *L'alternativa catalana...*, p. 60; AHPSJP, *Desposoris*, v. 5, f. 321, i AHPB, Rafael ALBIÀ, *Llibre segon de capítols matrimonials, 1686-1692*, 28 febrer 1690). Joan Domènec Fàbrega era un adroguer molt sobresortint, com ho mostra el fet que tingués botiga al Born, a la casa propietat de Caterina d'Ivorra i Çalba, vídua de Dalmau d'Ivorra, baró de Sant Vicenç. El 1684, va vendre el contingut de la botiga per 3.931 lliures a l'adroguer Francesc Reig, qui la va explotar fins que va ser enderrocada per fer l'esplanada de la Ciutadella. El 1690, va ocupar una altra botiga al Born, que abans explotava l'adroguer Pere Serarols. Els protocols del notari Domènec Rojas permeten resseguir bona part de l'activitat de Fàbrega els anys 80 i 90 (AHPB, Matias MARSAL, *Vint-i-unè manual, 1684*, 9 maig 1684, i Domènec ROJAS, *Quart manual, 1690*, 2 setembre 1690). Els adroguers tenien relació amb moltes de les famílies més rellevants del negoci i de la burgesia de la Barcelona del període. La llista de personatges clau del final del segle XVII i principi del XVIII (de Rafael Casanova a Vilana Perlas) vinculats, d'una o altra manera, als adroguers seria ben llarga.

51. AHPB, Lluís FONTANA, *Segon llibre de testaments, 1685-1704*, 9 novembre 1692.

ocupaven, però amb la característica essencial d'incorporacions definitives a la família, tal com hem vist abans. Quelcom que era comú a la ciutat, i no només en l'art del notariat, i que ja havia succeït en el cas del mateix Vilana Perlas. Amb aquest treballaven normalment tres escriptors, que solien allotjar-se a la casa, com era el cas dels ja citats Rafael Albià (al Regomir el 1672 i notari el 1673), Carles Garau (a la casa el 1672 i 1673 i notari el 1675) i Vicenç Badia (amb els Vilana Perlas de 1672 a 1676 i notari el 1678), així com també Francesc Minguella (a la casa entre 1679 i 1697 i notari des de 1695), Francesc Falgueras (al Regomir el 1692 i 1693 i notari des de 1676), Josep Llaurador i de Çatorra (a la casa de 1680 a 1682 i notari aquest any), Joan Francesc Verneda (al Regomir de 1679 a 1689 i notari aquest any) o Joan Llacuna (escriptor de Vilana Perlas des de 1695, a la casa de 1695 a 1713, i amb una llarga carrera política al costat del fill de Ramon).⁵²

Finalment, a la família i als escriptors se sumaven les persones del servei, que apareixen aquests anys sota la denominació de cambra, criada, cuinera, criat o barber i que devien sumar en tot moment 4 o 5 persones.

La casa del Regomir, doncs, va allotjar una família extensa amb un nombre de persones (superior a la mitjana de Barcelona) que, entre 1672 i 1697, va oscil·lar de les onze a les dinou.⁵³ Sens dubte, Ramon Vilana Perlas, en la línia del seu mestre i protector Francesc Reverter, actuava com un veritable «*pare de família*».

52. AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Manual*, 1681, 22 març 1681, i *Esborrany de manual*, 1695, 22 juliol 1695, i AHPSJP, *Llibretes de comunió pasqual*. Francesc Minguella (fill de l'assaonador Gaspar Minguella) era germà de Josep Minguella, que seria un reconegut austriacista, advocat fiscal de l'Audiència i cap de turc en el ben conegut «*afer Grases*», el 1711 (AHPB, Josep CREUS, *Manual de capitols matrimonials*, 1692-1705, 4 març 1700; Joan Francesc VERNEDA, *Llibre segon de testaments*, 1694-1707, 21 desembre 1702, i CASTELLVÍ, *Narraciones históricas...*, v. III, p. 236, 237 i 336). El notari Francesc Minguella va ser marmessor testamentari del seu germà Josep (mort el 12 de novembre de 1730) i va continuar exercint a Barcelona fins al 1737. Josep tampoc no va marxar després de 1714, mentre que el seu fill, Josep Antoni Minguella i Llunell, es trobava el 1730 a Hongria, servint l'emperador (AHPB, Pau RICÓS, *Manual de testaments*, 1705-1733, 6 novembre 1730).

53. La xifra és força elevada. La mitjana de persones per família a Barcelona el 1716 era de 4,3 persones. En el nostre cas, a la casa hi vivia una sola família. Cfr. Albert GARCIA ESPUCHE, *Barcelona a principis del segle XVIII: la Ciutatella i els canvis de l'estructura urbana*, tesi doctoral, Barcelona: ETSAB, 1987.

Aquest grup ben cohesionat quedava inclòs, com sabem, dins d'un altre de més gran que depassava l'àmbit de la casa i restava sota la protecció dels Reverter, més enllà fins i tot de la mort de Francesc Reverter, el 1684. Aquestes relacions es veuen clarament confirmades als testaments d'Eulàlia Camarasa, Miquel Francesc Reverter i Francesc Reverter.

El testament de la primera dona de Ramon Vilana Perlas, redactat el 1675, deixa ben clar el lligam entre tots els elements del grup ampli, en nomenar com a marmessors, a més del marit, Sebastià Camarasa i Reverter, Francesc Reverter, Miquel Francesc Reverter, Pere Alba i Serra, la dona d'aquest, Marianna Marquès i Reverter, i Pere Trelles.⁵⁴

Al seu torn, el testament de Miquel Francesc Reverter, fill de Francesc, escrit el 1678, resulta igualment clarificador. Entre els marmessors i els executors testamentaris, apareixen Francesc Reverter, Pere Trelles, Pere Alba i Serra i Marianna Marquès i Reverter; pel document sabem també que Hipòlita Vilana Perlas era fillola de Miquel Francesc Reverter i, per aquesta raó, li llegava 200 lliures per a la seva col·locació en matrimoni.⁵⁵

Finalment, el testament de 1682 de Francesc Reverter, vèrteix o centre del grup fins a la seva mort, fa patent el nivell social assolit a la ciutat pels seus membres i la importància donada a la cohesió del nucli essencial. En efecte, el document ens recorda que el 1679 Joan Baptista Reverter, fill de Francesc, s'havia casat amb Emerenciana de Lana, filla del donzell Erasme de Lana i Fontanet, un signe evident d'ascens social, i sabem que el 1684 ho va fer amb Maria Clara de Ferrer, filla del donzell i doctor en drets Geroni de Ferrer i Vinyals.⁵⁶ I entre els marmessors de Francesc Reverter trobem Erasme de Lana, que era conseller en cap de Barcelona aquell any, i també Francesc Sala i Alemany, un altre donzell; Onofre Massanés de Ribera, fill d'Onofre, canonge de la Seu de Barcelona i ardiaca del Vallès; el ciutadà honrat Salvador Massanés de Ribera; un altre fill d'Onofre casat amb Maria Teresa, filla de Francesc Reverter; el ciutadà honrat Pere Alba

54. AHPB, Lluís FONTANA, *Primer llibre de testaments, 1670-1691*, 13 setembre 1675.

55. AHPB, Lluís FONTANA, *Primer llibre de testaments, 1670-1691*, 1 maig 1678.

56. Joan Baptista va néixer el 1654 (AHCB, Consellers, *Processos*, C-XX, 70c). Erasme de Lana i Fontanet va dotar la seva filla amb 4.000 lliures (AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Cinquè llibre de capítols matrimonials, 1677-1681*, 9 desembre 1679). El segon matrimoni, el 1684, a AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Sisè llibre de capítols matrimonials, 1681-1689*, 22 gener 1684. Com a integrant del Consell de Cent el 1703-1704, es va veure implicat en el famós «*afer Pallejà*» (i també el seu primer sogre, Erasme de Lana, i Josep Minguella).

i Serra; el ciutadà honrat i notari Pere Trelles i Ramon Vilana Perlas, ciutadà honrat i notari.⁵⁷ Un any després de fer testament, Francesc Reverter nomenava procurador seu Josep Llaurador i de Çatorra, gendre de Ramon Vilana Perlas: el grup estava perfectament travat per lligams de confiança.⁵⁸

Fora de l'àmbit barceloní, continuaven les relacions dels Vilana Perlas amb l'Urgell. És cert que es desferen de la seva casa al carrer de la Font, a Oliana, però mantingueren un estret vincle amb la comarca.⁵⁹ Així, el 1673 Vilana Perlas actuà com a procurador del donzell de la Seu d'Urgell Ermenter Aguilar i també dels Pinós de Tiurana; el 1686 ho era de Plàcid de Montoliu, senyor de Tartareu; el 1688 i el 1691 nomenà procurador seu Gaspar Capell, prevere al Tarrós, i Josep Capell, agricultor de Tiurana, i el 1696 diposità els seus poders en el noble Alexandre de Palau i de Toralla, de Tremp.⁶⁰ Els Capell eren família dels Vilana Perlas, perquè Serafina, germana de Ramon Vilana Perlas, s'havia casat amb un Capell, de Tiurana.⁶¹ Que els vincles amb l'Urgell i amb la part de la família que hi vivia continuaven essent fermes ho veiem també en el fet que a la casa del Regomir figuren un Ramon Capell de 1694 a 1704, un Alfons Capell el 1694 i un Josep Capell (nebot de Ramon Vilana Perlas) de 1699 a 1701.⁶² I també a

57. AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Segon llibre de testaments, 1671-1697*, 11 abril 1682.

58. AHPB, Francesc FALGUERAS, *Setè manual, 1683*, 26 octubre 1683.

59. El 16 d'abril de 1672, Vilana Perlas va vendre al noble Lluís Bru (futur filipista) una «casa gran» a Oliana, al carrer de la Font. La venda es produí, com veurem, poc després d'adquirir la casa del carrer del Regomir, molt possiblement per obtenir diners per fer front a aquesta despesa i a la de les obres de millora (AHPB, Lluís FONTANA, *Tercer manual, 1672*, 16 abril 1672). El 1695, Vilana Perlas donà al noble Josep de Marimon i Corbera, marquès de Cerdanyola (futur i molt destacat filipista), la mateixa casa, que devia haver tornat a ser seva (AHPB, Joan Francesc VERNEDA, *Sisè manual, 1695*, 4 juny 1695). I encara consta una tercera «cessió»: segons les *Memòries de la vila d'Oliana*, p. 30, el 1733 Ramon Vilana Perlas donà la casa del carrer de la Font a la comunitat de preveres d'Oliana.

60. Antoni FABRA, *Dotzè manual, 1673*, 25 setembre 1673; Bartomeu ROIG, *Onzè manual, 1673*, 16 octubre 1673; Lluís FONTANA, *Dissetè manual, 1686*, 1 febrer 1686; Carles GARAU, *Dotzè manual, 2 juny 1688*; Joan Francesc VERNEDA, *Segon manual, 1691*, 4 setembre 1691, i Francesc MINGUELLA, *Primer manual, 1696*, 13 octubre 1696. El 1693, Pau Vilana Perlas, fill de Ramon, doctor en filosofia i clergue de Barcelona, nomenà procurador seu Gaspar Capell, rector de l'església de Tarrós (AHPB, Lluís FONTANA, *Vint-i-quatrè manual, 1693*, 24 gener 1693).

61. AHPB, Lluís FONTANA, *Segon llibre de testaments, 1685-1704*, 16 abril 1695.

62. AHPSJP, *Llibretes de comunió pasqual*. Ramon Capell era professor de filosofia el 1696 i doctor en drets el 1703 (AHPB, Francesc MINGUELLA, *Primer manual, 1696*, 15 abril

la casa del Regomir es van acollir membres d'una altra branca de la família que vivia a l'Urgell, els Castells. En efecte, Macianna, germana de Ramon Vilana Perlas, s'havia casat amb Pau Castells, de Figuerola d'Orcau, i a la casa del notari barceloní visqueren Joan Castells el 1680 i 1681, Alfons Castells el 1689 i Manuel Castells el 1692.⁶³ D'altra banda, Pau, el fill menor de Vilana Perlas, va esdevenir degà i canonge de la Seu d'Urgell.⁶⁴ Finalment, Ramon Vilana Perlas va deixar en el seu testament una quantitat per celebrar misses d'aniversari de la seva mort a l'església de Sant Andreu d'Oliana.⁶⁵

Els Vilana Perlas, doncs, gaudien d'una bona situació a Barcelona i mantenien relació amb la terra d'origen, quelcom molt habitual a la ciutat comtal en aquest període. Però tenien també contactes amb Madrid, una qüestió que podia resultar clau per aprofitar bones ocasions i obtenir càrrecs. L'home dels Vilana Perlas a Madrid era Magí Vilana Perlas, germà de Ramon. A l'inici de l'exercici de Ramon Vilana Perlas com a notari, el seu germà Magí apareix com a escriptor seu i, pocs anys després, el 1660, figura com a professor de lleis, mentre que el 1678 consta ja com a doctor en drets.⁶⁶ No sabem en quin moment es va traslladar a Madrid, però el 1673 Ramon actuà com a procurador del clergue Pedro Caldarer, que hi vivia, i sembla lògic pensar que Magí ja hi era.⁶⁷ Sabem, en tot cas, que el 1685

1696, i *Manual vuitè*, 14 novembre 1703). Problemes entre Josep Capell i Ramon Vilana Perlas, a Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Cancelleria, *Registres intrusos del govern de l'Arxiduc*, núm. 176.

63. AHPB, Lluís FONTANA, *Primer llibre de testaments*, 13 setembre 1675, i AHPSJP, *Llibretes de comunió pasqual*. Manuel Castells era agricultor de Figuerola d'Orcau (AHPB, Francesc MINGUELLA, *Tercer manual*, 1698, 4 març 1698).

64. Vegeu LLUCH, *L'alternativa catalana...*, p. 85.

65. AHPB, Lluís FONTANA, *Segon llibre de testaments*, 1685-1704, 16 abril 1695.

66. AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Manual*, 1658, 3 gener 1658, i Bonaventura VILA, *Tercer manual*, 1660, 27 agost 1660. El 1678, el doctor en ambdós drets Magí Vilana Perlas feia de procurador de l'apotecari Pere Tagell i d'Eulàlia Bot, vídua del també apotecari Antoni Bot (AHPB, Joan RIBES, *Manual tercer*, 1678, 11 agost 1678). Segons les *Memòries de la vila d'Oliana*, p. 30, Magí va néixer el 10 de desembre de 1643 i es va graduar com a doctor en lleis el 1665. Les dades no són contradictòries amb el que sabem, bé que hem de ser prudents amb algunes de les informacions aportades per les *Memòries...*: confonen, per exemple (p. 30), en una sola persona Ramon Vilana Perlas i el seu fill Ramon Frederic.

67. AHPB, Lluís FONTANA, *Quart manual*, 1673, 24 setembre 1673. El 1660, Ramon Vilana Perlas nomenà Magí procurador seu, i no s'esmenta que Magí visqués a Madrid (AHPB, Bonaventura VILA, *Tercer manual*, 1660, 27 agost 1660).

residia a Madrid, perquè en aquest any hi consta actuant com a procurador del cavaller Lluís d'Areny i d'Armengol.⁶⁸

Tres anys després, el 1688, trobem Magí Vilana Perlas ocupat, a Madrid, en afers que tenien a veure directament amb el seu germà Ramon. Aquest any, el rei va fer mercè al capità Francisco Callar de «*la futura successió de la primera escrivania de manament que vacarà en la lloctinència general del Principat de Catalunya*», i el capità afirmava que, per «*afecte*» a Ramon Vilana Perlas, la posaria «*en cap*» de Ramon Frederic, el fill major del notari, o de Pau, el fill menor, si el primer moria. De fet, malgrat l'«*afecte*», al tal Callar se li van haver de pagar 325 lliures l'any, i va ser Magí Vilana Perlas qui, com a procurador del capità, es va ocupar dels tràmits.⁶⁹ Dos anys més tard, el 1690, Magí mostrava ser un element útil per obtenir favors a la Cort: Miquel Domingo, mestre d'artilleria de l'exèrcit del Principat, domiciliat a Barcelona, li va atorgar poders per «*suplicar que en consideración de mis servicios se me haga merced de la joya que Su Magestad por remuneración acostumbra dar a quien le sirve*». ⁷⁰ El 1693, trobem Magí Vilana Perlas fent gestions similars, aquesta vegada per al «*sargento mayor*» Josep Galicano, qui el nomenà procurador seu «*para impetrar, conseguir y sacar qualesquier gracias, mercedes y libransas que en atención de mis servicios assí personales como heredados, espero y solicito, y solicitaré en adelante de la Real Clemencia de Su Mag*». ⁷¹ El 1695, Magí seguia a Madrid, on consta com a procurador del seu germà Ramon, i el 1698 i 1699 ho era de barcelonins com ara l'adroguer Bonaventura Serriol o el clergue Pere Alemany i Descallar.⁷² Finalment, segons Francesc de Castellví, l'edat avançada de Magí Vilana Perlas va impedir que abandonés Espanya el 1713 per anar a servir Carles III, i, en efecte, sabem que entre 1711 i 1714 va viure a la casa familiar del Regomir, on s'havia retirat.⁷³

68. AHPB, Joan RIBES, *Manual*, 1685, 14 agost 1685.

69. AHPB, Rafael ALBIÀ, *Llibre tercer de concòrdies*, 1687-1692, 10 gener 1688.

70. AHPB, Joan Francesc VERNEDA, *Manual primer*, 1690, 18 novembre 1690.

71. Galicano era sargento mayor «*entretenido cerca la persona del Excmo. lugarteniente del Principado*» (AHPB, Antoni NAVARRO, *Manual*, 1693, 28 maig 1693).

72. AHPB, Lluís FONTANA, *Vint-i-sisè manual*, 1696, 31 desembre 1695, i *Segon llibre de testaments*, 1685-1704, 16 abril 1695; Joan Francesc VERNEDA, *Novè manual*, 1698, 9 setembre 1698, i Francesc MINGUELLA, *Quart manual*, 1699, 30 gener 1699. No està de més assenyalar que, com hem anat veient, els notaris que formalitzaven aquests fets acostumaven a ser del cercle dels Reverter i Vilana Perlas.

73. CASTELLVÍ, *Narraciones históricas...*, v. III, p. 143, i AHPSJP, *Llibretes de comunicació pasqual*.

El cas de Magí Vilana Perlas i el seu rol a Madrid, cercant prebendes en l'entorn de la Cort, introdueix un altre tema important: el de l'obtenció de càrrecs. Aquesta és una llarga història en el «grup» de Francesc Reverter. En efecte, els càrrecs oficials, tant aquells que depenien de la Generalitat com els que estaven vinculats a la Casa de la Ciutat, abundaven entre els seus membres. El notari Miquel Camarasa, sogre de Ramon Vilana Perlas, havia estat «lloctinent d'escrivà de ració de la Real Casa i Cort de Sa Magestat en el Principat de Catalunya i comtats de Rosselló i Cerdanya». ⁷⁴ Miquel Marquès aconseguí l'ofici d'«ajudant segon de l'escrivania major del General del Principat». ⁷⁵ Francesc Reverter, per la seva banda, tenia un càrrec en el Banc de la Ciutat i Onofre Massanés detenia, també a la Ciutat, l'ofici de «regent los llibres majors de comptes vells de la Taula i Banc». ⁷⁶ I el mateix Ramon Vilana Perlas figura el 1678 com a «lloctinent d'escrivà de ració de la Real Casa i Cort de Sa Magestat en els regnes de la Corona d'Aragó» i ja hem vist com el notari es preocupava que el seu fill Ramon Frederic obtingués una escrivania de manament en la lloctinència general del Principat de Catalunya. ⁷⁷ Al seu torn, Pere Trelles era escrivà

74. AHPB, Bartomeu ROIG, *Desè manual, 1671*, 14 febrer 1671, i Lluís FONTANA, *Primer llibre de testaments, 1670-1691*, 13 setembre 1675.

75. Fou «proveït» d'aquest ofici el 31 de juliol de 1647; el 1648, hi posà Francesc Pol, estudiant de filosofia, per fer la feina, amb un sou de 36 lliures l'any (AHPB, Francesc REVERTER, *Segon llibre de concòrdies, 1648-1655*, 5 març 1648). De fet, el 1644 Marquès consta ja en el càrrec: AHPB, Lluís COLLELL (menor), *Llibre segon de capítols matrimonials*, 22 abril 1644.

76. AHPB, Francesc REVERTER, *Manual, 1656*, 15 gener i 30 maig 1656.

77. AHPB, Pere Màrtir FERRER, *Llibre tercer de concòrdies, 1669-1682*, 4 maig 1678; Carles GARAU, *Llibre primer de concòrdies, 1676-1682*, 12 febrer 1679, i Ramon VILANA PERLAS, *Manual, 1691*, 4 juny 1691. Sebastià Camarasa, com a hereu del seu pare Miquel, tenia facultat de Sa Magestat de disposar de l'«ofici» d'aquest a favor dels seus fills o gendres, «como parece de la real gracia a dicho Miquel Camarasa concedida por la Mag. del Rei Felipe IV en Madrid a 13 abril 1638, de la qual facultad no pudo usar por quanto sobrevinieron las turbaciones de Cataluña [...] en el qual tiempo los servidores de Su Mag. eran perseguidos con más rigor como es público y notorio». Vacant l'ofici per mort del notari Joan Forés i Montagut, els germans Camarasa, actuant com a legítims successors del seu pare, el seu avi, el besavi, «tartaragüelo y otros antecesores», demanaren l'ofici per a Ramon Vilana Perlas (AHPB, Bartomeu ROIG, *Novè manual, 1671*, 14 febrer 1671). A aquest li havia arribat, per tant, després d'un comportament caritatiu amb els Camarasa, l'hora de l'herència d'un càrrec, aprofitant la vella relació dels Camarasa amb el rei (ens consta que el pare de Miquel Camarasa, el notari d'igual nom, tenia el mateix càrrec que ell, com deien els seus nés (AHPB, Lluís COLLELL (menor), *Llibre primer de capítols matrimonials, 1622-*

major i secretari de la Casa i Consell de la Ciutat, Pere Alba i Serra tenia el 1681 l'ofici de «*regint la Batllia de la ciutat de Barcelona per la Reial Magestat*», mentre que Josep Llaurador i de Çatorra va ocupar durant anys el càrrec de «*notari de la Taula i regint lo manual d'aquella*». ⁷⁸

Si els càrrecs oficials donaven seguretat econòmica i contactes múltiples a pràcticament tots els membres del grup, el títol de ciutadà honorat que molts d'ells van aconseguir els atorgà prestigi. El van obtenir: Francesc Reverter, Miquel Francesc Reverter, Ramon Vilana Perlas, Ramon Frederic Vilana Perlas, Salvador Massanés de Ribera, Antoni Massanés i Reverter, Andreu Alba, Pere Alba i Serra, Francesc Alba i Reverter, Josep Alba i Reverter, Pere Trelles, Pere Trelles i Alba i Carles Trelles i Alba. A l'etapa següent, vinculada a l'entorn de Carles III l'Arxiduc, alguns d'ells van anar més lluny en el camí de l'ennobliment. ⁷⁹

1639, 23 febrer 1633). Hem de notar que no gaire després de rebre l'«*ofici*», Ramon Vilana Perlas va comprar la casa del Regomir, mentre que, com veurem, la gran remodelació que hi va fer més endavant el seu fill va coincidir amb l'obtenció del títol de marquès de Rialp. En un altre ordre de coses, l'arribada de Ramon Vilana Perlas a Barcelona en el moment de l'ocupació francesa d'Oliana i els estrets vincles establerts des de l'inici amb Francesc Reverter i amb els Camarasa (Miquel Camarasa estava entre els «*servidors del rei perseguits*») fan pensar en una posició antifrancesa dels Vilana Perlas, que enllaçaria amb la resistència de la Barcelona assetjada i conquerida pels francesos el 1697, moment de la mort de Ramon (aquesta animadversió la va apuntar Ernest Llluch en referir-se a la mort d'un Vilana Perlas que lluità contra els francesos en el castell de Salses el 1639: *L'alternativa catalana...*, p. 59).

78. AHPB, Joan GUIU, *Manual, 1671*, 24 maig 1671; Rafael HEXARCH, *Manual dissetè, 1671*, 21 desembre 1671; Jaume RONDÓ, *Manual, 1672*, 29 maig 1672, i Melcior CORTÉS, *Manual, 1681*, 10 octubre 1681. Si el *Dietari de l'Antic Consell* (publicat per l'Ajuntament de Barcelona) ens informa que el 10 de setembre de 1697 es va procedir a l'extracció del càrrec d'ajudant d'escrivà major per mort de Ramon Vilana Perlas, en el cas de Llaurador sabem que el 1702 «*fa més de deu anys*» que es trobava servint l'esmentat ofici, mentre que el 1709 encara exercia el càrrec (AHCB, Consellers, *Processos*, C-XX, 69b i 72c). D'altra banda, Pere Trelles va ser conseller cinquè el 1670-1671, coincidint amb Francesc Reverter com a conseller primer: no pocs membres del grup van ser consellers (AHPB, Rafael HEXARCH, *Manual dissetè, 1671*, 29 novembre 1671).

79. A Ramon Frederic de Vilana Perlas i Camarasa se li va concedir el privilegi el 1681 (Montserrat BELTRAN, «El desgovern durant el "regnat" de l'Arxiduc: estudi d'un manuscrit contemporani», *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Barcelona, 1984, v. II, p. 217). Salvador Massanés de Ribera ho va ser el 1673 i Antoni Massanés i Reverter, el 1698: Joan F. CABESTANY, «Aportación a la nómina de los "ciudadanos honrados" de Barcelona», *Documentos y Estudios. Instituto Municipal de Historia*, v. X (1962). Andreu Alba era ciutadà honorat almenys des de 1656 (AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Manual pri-*

Els càrrecs i els títols anaven acompanyats d'una presència marcada al món de l'església. Així, Josep Reverter, germà de Francesc, va ser, com hem vist, canonge de Girona i de Barcelona; Tomàs Vilana Perlas, germà de Ramon, fou, primer, rector de Sant Sebastià de Navinés, a l'Urgell, i, després, beneficiat de Sant Miquel, a Barcelona; Sebastià Camarasa fou, en un inici, beneficiat de l'església de Sant Genís de Vilassar i, després, de Santa Maria del Mar, i el doctor en filosofia Pau Vilana Perlas i Camarasa, degà i canonge de la Seu d'Urgell i, més tard, abat de la col·legiata i església de Sant Vicenç de Cardona.⁸⁰ Una situació que es completà amb la

mer, 1656, 19 novembre 1656). Pere Alba i Serra ho era almenys des de 1666 (AHPB, Bonaventura VILA, *Novè manual*, 1666, 15 juliol 1666); Francesc Alba i Reverter, almenys des de 1686 (AHPB, Francesc TOPÍ COMES, *Manual*, 1686-1688, 7 agost 1686); Pere Trelles ho va ser almenys des de 1682 (AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Segon llibre de testaments*, 1671-1697, 11 abril 1682), i els seus fills Pere i Carles Trelles i Alba també van ser ciutadans honrats, almenys des de 1692 i 1693 (AHPB, Josep GÜELL, *Manual*, 1692, 2a part, 20 octubre 1692, i Francesc Bonaventura TORRES, *Quart manual*, 1693, 8 març 1693). En una primera etapa de l'ascens amb Carles III, Joan Francesc Verneda va ser ciutadà honrat el 1705 (CABESTANY, «Aportació a la nòmina...»), mentre que, per exemple, Salvador Massanés de Ribera va ser cavaller i el seu fill, Antoni de Massanés i Reverter, donzell (AHPB, Salvador Pt, *Primer manual*, 1711, 18 desembre 1711).

80. Sobre Tomàs Vilana Perlas: AHPB, Lluís FONTANA, *Primer manual*, 1670, 6 setembre 1670, i Carles GARAU, *Manual tercer*, 1679, 8 febrer 1679. Sobre Sebastià Camarasa: AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Manual primer*, 1656-1657, 28 novembre 1657; Bernard FAMADA, *Manual*, 1680, 22 octubre 1680, i Marià RONDÓ, *Quart manual*, 1685, 4 juliol 1685. Sobre Pau Vilana Perlas: AHPB, Joan Francesc VERNEDA, *Manual primer*, 1689-1690, 20 novembre 1689; Joan Francesc VERNEDA, *Cinquè manual*, 1694, 11 març 1694; Lluís FONTANA, *Segon llibre de testaments*, 1685-1704, 16 abril 1695, i Salvador Pt, *Primer manual*, 1711, 2 setembre 1711. Agustí ALCOBERRO, *L'exili austriacista (1713-1747)*, Barcelona: Fundació Noguera, 2002, p. 43, parla d'un «Pere Vilana Perlas», abat de Cardona; aquest «Pere», abat de Cardona, no existia: es tracta de Pau Vilana Perlas i Camarasa, que a l'exili serà, com ens explica Alcoberro, bisbe de Salern. Vegeu sobre Pau Vilana Perlas, abat de Cardona: ACA, Cancelleria, *Registres intrusos del govern de l'Arxiduc*, núm. 197, 16 novembre 1711. També sabem que el 1708 Pau Vilana Perlas, encara canonge d'Urgell, va batejar Ramon, fill de Josep de Figuerola i de Gertrudis, i el 1710, ja com a abat de Cardona, va batejar Josepa, filla de Ramon Frederic i de Teresa: AHPSJP, *Baptismes*, v. 11, f. 132v. i 166v. També hi ha una confusió a LLUCH, *L'alternativa catalana...*, p. 60, entre un Pau Vilana Perlas que, segons ell, el 1666 va ser beneficiat de Sant Miquel (?) i Pau Vilana Perlas i Camarasa, fill de Ramon; en aquesta cita, Lluch es refereix a Pau Vilana Perlas com a confessor a l'església del Sant Crist de Balaguer, però les *Memòries de la vila d'Oliana*, d'on ho transcriu, parlen aquí de Tomàs Vilana Perlas i no de Pau (p. 30). D'altra banda, a les *Memòries...* no consta aquest Pau beneficiat de Sant Miquel: ho era Tomàs.

«*col·locació en matrimoni espiritual*» d'algunes de les filles: la de Miquel Francesc Reverter va professar com a monja al convent d'Elisabets, mentre que les dues de Ramon Frederic Vilana Perlas ho van fer a Montsió.⁸¹

El cas del mateix Ramon Frederic Vilana Perlas mostra que aquesta relació amb l'església podia buscar una seguretat econòmica. En efecte, Ramon Frederic consta, en una acta notarial de 1681, com a clergue de Barcelona que obtenia un benefici sota la invocació de Sant Miquel Arcàngel a l'església de Santa Maria de Vilafranca. I encara el juliol de 1689, pocs mesos abans de contraure matrimoni, Ramon Frederic figura, en una altra acta notarial, com a clergue i doctor en drets, preocupat aleshores per canviar el seu benefici a Vilafranca per un altre de més convenient.⁸² La renda del benefici li va suposar, doncs, un ajut econòmic en els anys d'estudi i fins al seu matrimoni.

Aquests homes i les seves famílies acumulaven patrimoni per via de la seva activitat i de les seves rendes, però també gràcies a la «*col·locació en matrimoni corporal*», amb una estratègia matrimonial notòriament endogà-

81. «*Volent que sor Maria Francesca Reverter filla seva [de Miquel Francesc Reverter] de 5 anys qui de present té lo hàbit de monja del monestir i convent de Elisabeths del orde de Sant Francesc, fassa la professió en aquella [...]*»: AHPB, *Manual trenta-i-unè*, 1666, 26 octubre 1666. El 1678, Maria Francesca apareix com a «*religiosa avui professa en el convent de Santa Elisabeth*»: AHPB, Lluís FONTANA, *Primer llibre de testaments, 1670-1691*, 1 maig 1678, i Francesc TORRES (major), *Vintè manual 1681*, 5 febrer 1681. Sobre Francesca i Teresa de Vilana Perlas: AHPB, Ignasi TEIXIDOR, *Quinzè manual, 1713*, 6 abril 1713, i LLUCH, *L'alternativa catalana...*, p. 61. La tradició religiosa de la família Vilana Perlas ve de lluny. Segons Josep Riart, la mare de Ramon, Joana, va gaudir de tres miracles, els anys 1633, 1636 i 1638, tots gràcies a la persistent intervenció de Sant Tàrrega màrtir (*Memòries...*, p. 92, 93, 94 i 99).

82. Joan Francesc Verneda és testimoni en l'acta notarial de 1681 (AHPB, Gaspar SAYÓS, *Primer manual, 1681*, 22 gener 1681). Vegeu també, per a aquest any inicial del benefici: Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB), *Collationum, 1679-1689*, f. 238v. Aquí consta que va ser Josep Llaurador i de Çatorra, burgès de Vilafranca, qui, el 26 de gener de 1681, va fer la «*presentació*» de Ramon Frederic. Com a procurador d'ell va actuar Josep Martí Ferrer, notari de Vilafranca. D'altra banda, els testimonis de l'acta notarial de 1689 van ser Joan Francesc Verneda, Joan Baptista Sessé i Francesc Minguella, tots tres escriptors del notari Vilana Perlas, que vivien a la casa del Regomir aquell any (Sessé hi va viure el 1688 i el 1689): AHPB, Carles GARAU, *Tretzè manual, 1689*, 19 agost 1689. Ramon Frederic figura com a doctor en drets des de 1688 (AHPSJP, *Llibretes de comunió pasqual*). Devia ser, lògicament, clergue minorista, és a dir, havent rebut només algun dels ordres menors; els clergues d'ordes menors abandonaven l'estat clerical en contraure matrimoni.

mica, com ho hem vist més amunt.⁸³ Ramon Frederic va tenir algun problema en aquest sentit, perquè el seu matrimoni, celebrat amb Teresa Fàbrega el 13 de novembre de 1689, s'havia portat a terme no només sense el consentiment del seu pare, Joan Domènec Fàbrega, «*sinó encara amb exprés dissentiment i repugnància seva*», fins al punt que «*no se trobà present en la celebració del matrimoni*».⁸⁴ I, en efecte, a la parròquia dels sants Just i Pastor, consta que el «*matrimoni fou de segrest*».⁸⁵ Però si Teresa va perdre el dot per aquesta causa, tenia, tot i així, una «*bona suficiència per sa col·locació en matrimoni*», per ser hereva d'Eulàlia Poch i abans Morell, la seva àvia.⁸⁶

En tot cas, l'ajut que els pares donaven als fills resultava ser força important. Ja hem vist de quina manera Ramon Vilana Perlas s'assegurava un càrrec per al seu fill Ramon a través dels contactes a Madrid. Els seus esforços per situar degudament l'altre fill, Pau, quedaren recollits en el testament del notari, on deixava clar que ja li havia donat al seu descendent, en despeses per obtenir el deganat i la canongia de la Seu d'Urgell, més del que podrien suposar tots els drets d'herència.⁸⁷

83. Els plets per assegurar la idoneïtat de les herències mobilitzaven les famílies. Per al cas de l'herència d'Eulàlia Camarasa, en el qual participà Ramon Vilana Perlas: AHPB, Lluís FONTANA, *Llibre segon de concòrdies, 1682-1693*, 11 setembre 1689. Per una herència que havia de rebre Francesc Valls, fill de Magdalena Bofill (vídua de Valls), segona dona de Vilana Perlas, amb igual participació activa del notari: AHPB, Joan Francesc VERNEDA, *Cinquè manual, 1694*, 17 març 1694. Vegeu també n. 85.

84. Teresa tenia disset anys (AHPB, Domènec ROJAS, *Primer llibre de concòrdies, 1684-1699*, 1 març 1694).

85. El jove Ramon Frederic iniciava una vida ben moguda, digna d'una apassionant biografia. Foren testimonis Jaume de Potau, del Reial Consell, i Anton de Potau, en presència del vicari general del bisbe (AHPSJP, *Desposoris*, v. 5, f. 321). Els capítols matrimonials es van fer uns mesos més tard, el 28 de febrer de 1690, «*de voluntat i consentiment*» del pare de Teresa (AHPB, Rafael ALBIÀ, *Llibre segon de capítols matrimonials, 1686-1692*, 28 febrer 1690).

86. El 1694, es produí un plet entre Ramon Frederic Vilana Perlas i la seva dona Teresa, d'una banda, i el pare d'aquesta, Domènec Fàbrega, de l'altra, a causa de l'herència d'Eulàlia Morell, primera muller de Fàbrega i mare de Teresa (AHPB, Domènec ROJAS, *Primer llibre de concòrdies, 1684-1699*, 1 març 1694).

87. AHPB, Lluís FONTANA, *Segon llibre de testaments, 1685-1704*, 16 abril 1695. El 1694, Vilana Perlas passava una pensió a Pau (AHPB, Ramon GODOLÀ, *Manual, 1694*, 4 febrer 1694). En aquesta data, aquest era «clergue de l'església d'Urgell» (AHPB, Joan Francesc VERNEDA, *Cinquè manual, 1694*, 11 març 1694).

Si aquest era el cas dels fills de Vilana Perlas (i de les seves filles, ben dotades en matrimoni), el notari també va ajudar els seus escriptors. Quasi tots desenvoluparen carreres força brillants, i molt més encara els dos que acabaren essent gendres seus. Uns recorreguts professionals que després van quedar més reforçats per l'encimbellament polític de Ramon Frederic, fill de Ramon.

Si el trasllat a la casa del Regomir el 1672 és un bon indicador de l'ascens social de Vilana Perlas, l'altre símptoma indubtable és el fet de disposar d'una residència a prop de la ciutat, una autèntica «*necessitat*» per a la burgesia barcelonina de l'època. Sabem que el 1678 Vilana Perlas adquirí una «*torre*» a Sant Andreu de Palomar, anomenada la «*Torre de Çabastida*», comprada a Joan Baltasar March i Jalpí pel preu, gens menyspreable, de 3.105 lliures.⁸⁸ I ens consta també que els Vilana Perlas disposaven, des de 1691, d'un mas a Sant Esteve de Ripollet, el Mas Maymó.⁸⁹

El setembre de 1697, el «*magnífic i discret*» Ramon Vilana Perlas, ciutadà honrat i notari, va morir.⁹⁰ En els quaranta-dos anys de vida i d'activitat professional a Barcelona, havia aconseguit, partint del suport donat per Francesc Reverter, destacar netament a la ciutat. Va ser conseller, va obtenir el títol de ciutadà honrat, va esdevenir un dels notaris més rellevants de Barcelona, amb una llarguíssima trajectòria professional, va gaudir d'una casa central a la ciutat i de la desitjable torre fora d'ella, va tenir relacions amb personatges rellevants del món barceloní i català i va ajudar els seus fills i els seus gendres, abans escriptors seus, com ell ho havia estat

88. AHPB, Carles GARAU, *Segon manual, 1678*, 5 maig 1678, i *Manual tercer, 1679*, 5 gener 1679. El 1690 i 1691, Ramon Vilana Perlas pagà obres fetes pel conegut mestre d'obres barceloní Domènec Vallescà, a la capella, la pallissa i l'estable «*que estan fora i separats de la casa principal*», a «*Sant Andreu del Palomar o Horta*» (AHPB, Ramon GODOLÀ, *Manual, 1690*, 4 octubre 1690, i *Manual, 1691*, 4 abril 1691).

89. Comprat el 17 d'abril de 1691 (AHPB, Ramon GODOLÀ, *Manual, 1691*, 17 abril 1691, i Joan Francesc VERNEDA, *Cinquè manual, 1694*, 11 març 1694). El 1696 es va fer, per 4 anys i 4 collites, una «*concessió a parts*» del Mas Maymó, que abans fou del moliner Miquel Puig, entre Ramon Vilana Perlas i Pau Balasch, pagès de Sant Esteve de Ripollet, dels Balasch d'Oliana (AHPB, Francesc MINGUELLA, *Primer manual, 1696*, 11 abril 1696). El 1704 consta que Vilana Perlas posseïa aquest mas (AHPB, Geroni CASSETAS, *Quinzè manual, 1704*, 21 juny 1704).

90. L'última acta com a notari porta data del 30 d'agost de 1697. El 2 de setembre rebia l'extremunció (el 6 absoluta general, el 7 sepultura, el 9 matines i laudes de difunts): AHPSJP, *Òbits*, v. 24, f. 175v.

de Francesc Reverter, a iniciar les seves pròpies vides i carreres amb garanties d'èxit.

El grup professional, familiar, de solidaritat i d'ajut en el qual, des dels primers anys a Barcelona, va quedar immers Vilana Perlas, va acollir sòlidament els seus. Aquestes relacions els lligaven al món del notariat i a diferents càrrecs oficials, però també a l'àmbit dels mercaders i del negoci. D'altra banda, els Vilana Perlas van mantenir els vincles amb la terra d'origen, l'Urgell, però més enllà d'això, la casa del Regomir es va convertir en una mena de «*Catalunya a Barcelona*», amb relacions directes amb l'Urgell, la Cerdanya, el Gironès, el Penedès i Osona i, també, amb l'àrea de Tortosa.⁹¹

Anant un pas més enllà, el conjunt de relacions que va establir Ramon Vilana Perlas (amb els Reverter, els Massanés, els Calvaria, els Feliu...) ens dibuixa de manera ben nítida el que poc després hauria de ser una part essencial del partit austriacista. El 1697, el fill gran, Ramon Frederic, va heretar aquesta posició en la societat barcelonina i catalana: sens dubte, la seva carrera i la seva trajectòria social, econòmica i política no sortiran del no res.

91. Per la relació amb Vic sabem, per exemple, que el 1691 Magdalena, dona de Ramon Vilana Perlas, i Teresa i Hipòlita, filles d'aquest, feren procurador seu el ciutadà honrat Francesc Vila i Salcedo, que el 1705 va estar entre els «*vigatans*» que entraren a Barcelona. Potser la relació, que evidentment podria haver estat important en el moment d'imposar-se l'Arxiduc, venia a través de Joan Francesc Verneda, que com sabem era el marit d'Hipòlita des de poc abans, del 1689, i fill d'un pare de Vic (AHPB, Ramon GODOLA, *Manual, 1691*, 30 gener 1691, i CASTELLVÍ, *Narraciones históricas...*, v. I, p. 617). Sabem també que el donzell Josep de Graell Castelló i de Paratge, client de Vilana Perlas, era de Vic (AHPB, Francesc MINGUELLA, *Primer manual, 1696*, 23 abril 1696). D'altra banda, Josep Vila, ardiaca major de l'església de Tortosa, va ser un dels marmessors del testament de Ramon Vilana Perlas (AHPB, Lluís FONTANA, *Segon llibre de testaments, 1685-1704*, 16 abril 1695). Un altre Vila, el doctor en drets Onofre Vila, s'havia casat el 1672 amb Paula Bofarull, filla de Josep Bofarull i Maria Borrell, ja aleshores esposa de Francesc Reverter (AHPB, Rafael HEXARCH, *Plec de capitols matrimonials, 1648-1680*, 24 setembre 1672). El cas dels Vilana Perlas és especialment rellevant pel que fa a les relacions amb diferents punts de Catalunya, però, de fet, aquesta era una característica habitual a Barcelona ja des del final del segle XVI, un tret essencial per entendre la Catalunya moderna (moltíssimes famílies mantenien un peu a Barcelona i un altre a la seva població d'origen): ALBERT GARCIA ESPUCHE, *Un siglo decisivo. Barcelona y Catalunya, 1550-1640*, Madrid: Alianza Editorial, 1998.

Vilana Perlas i Camarasa: un període clau (1697-1713)

Ramon Frederic Vilana Perlas i Camarasa va esdevenir cap de la família el 1697. Era ciutadà honrat, notari i doctor en drets. Aquell any va ostentar el càrrec de capità de la Coronela, durant el setge francès, el final del qual, amb la derrota de la ciutat, va pràcticament coincidir amb la mort del pare.⁹² Començava, doncs, una nova etapa de la seva vida, sense el seu progenitor, en un moment extremadament difícil per a la ciutat, que estava ocupada després de la derrota davant de l'exèrcit de França i que havia de recuperar-se dels estralls enormes causats per les bales i les bombes.⁹³

Havia rebut les escriptures del seu pare, però, malgrat que actuà alguna vegada com a notari, ell era doctor en drets i és en aquesta condició, imprescindible per obtenir determinats càrrecs, en la qual tindria un futur sobresortint. L'any 1703, Vilana Perlas donava al notari Francesc Pelegrí els llibres de diversos notaris heretats del seu pare, i aquí va concloure aquesta faceta professional.⁹⁴

92. Ramon Frederic Vilana Perlas consta al *Dietari de l'Antic Consell*, el mes de juny de 1697, com a capità de la Coronela, a la primera guàrdia dels notaris públics. Narcís Feliu escriu que Ramon Vilana Perlas també va ser capità de la Coronela el 1684, però podria tractar-se de Vilana Perlas pare. Cfr. FELIU, *Anales...*, v. III, p. 390). El mes de novembre de 1697 va morir també Maria Eulàlia, filla de Joan Francesc Verneda i d'Hipòlita Vilana Perlas, neboda de Ramon Frederic (AHPB, Josep LLAURADOR I DE ÇATORRA, *Qunizè manual, 1697*, 30 novembre 1697).

93. Són moltíssimes les cases derruïdes per les bombes que apareixen en fase de reparació o de reconstrucció sencera als protocols notariais dels anys immediatament posteriors a 1697 (un tema a desenvolupar en un altre lloc). I un sector no menyspreable del barri de Sant Pere va ser derruït pels assetjats per formar una rasa de defensa. Sembla innegable que aquest desastre va augmentar molt notablement a Barcelona el sentiment antifrancès.

94. En el seu testament de 1695, Ramon Vilana Perlas llegava a Ramon Frederic les seves escriptures, «no sols les rebudes en mon poder, però encara d'altres notaris [...]» (AHPB, Lluís FONTANA, *Segon llibre de testaments, 1685-1704*, 16 abril 1695). Sabem del treball d'advocat realitzat per Ramon Frederic entre 1692 i 1699, per exemple, per al seu client Joan Desclapés, adroguer (AHPB, Francesc MINGUELLA, *Quart manual, 1699*, 1 juliol 1699). I sabem també que, més tard, el 18 d'abril de 1703, «Ramon [Frederic] Vilana Perlas ciutadà honrat i notari» cobrava de Manuel de Llupià, del Consell de Sa Majestat, per còpies i dietes (AHPB, Josep LLAURADOR I DE ÇATORRA, *Vint-i-unè manual, 1703*, 18 abril 1703). Però poc després, el 25 de setembre del mateix any, va fer l'esmentada donació dels llibres de notari heretats del seu pare (AHPB, Josep MADRIGUERA, *Manual, 1703*, 25 setembre 1703). També Joan Baptista Reverter va heretar els llibres de notari del seu pare Francesc Reverter i tampoc ell no s'endinsà en la carrera de notari (AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Segon llibre de testaments, 1671-1697*, 11 abril 1682).

Ramon Frederic va heretar la sòlida posició social que hem pogut analitzar més amunt, però depassà aviat els nivells assolits pel seu progenitor.⁹⁵ Les fites de la carrera de Ramon Frederic Vilana Perlas i Camarasa són, a partir de 1697, força conegudes, i no cal per tant entrar-hi aquí amb detall. Tal com explica Francesc de Castellví, el 1705 Carles III l'Arxiduc va decidir nomenar secretari a Catalunya i la «*Junta quiso proponer al rey el Dr. Narcís Feliu, que se resistió por no dejar la tarea de los Anales de Cataluña que escribía. El Dr. Juan Baptista Reverter, ciudadano honrado, se excusó a la Junta que su genio era muy retirado y propuso al Dr. Ramon Vilana Perlas, ciudadano honrado que tenía la autoridad de notario regio, que era precisa para este empleo. Convino la Junta y le propusieron al rey por secretario de la Provincia. Este fue el primer escalón y casual origen de la elevada fortuna a que llegó este sujeto*».⁹⁶

S'ha escrit que Vilana Perlas era un personatge desconegut i secundari fins aquell moment i que aquest «*casual origen*» el va projectar de sobte cap als llocs més elevats de la societat catalana. Això és en part cert, però ara estem en disposició d'entendre millor els fets. L'elecció primera de Narcís Feliu com a «*secretari de la Provincia*» era raonable, però també ho era la de Joan Baptista Reverter, fill de Francesc Reverter i personatge clau en aquell moment. No seria estrany que fos el mateix Feliu qui hagués proposat Joan Baptista Reverter, atesos els vincles que havien unit els seus pares. El que sí que resulta clar és que la recomanació d'aquest últim en la persona de Vilana Perlas i Camarasa era perfectament lògica. En efecte, els dos formaven part, com hem vist, del mateix grup. Ramon Frederic arribava al poder perquè estava integrat en aquest nucli de relacions ampli i fort, tot ell decididament austriacista. En aquest sentit, l'única «*casualitat*» va ser que Joan Baptista Reverter no acceptés el càrrec.

Quan Vilana Perlas va pujar al poder, de la seva mà ho va fer també la seva família extensa, seguint els models de la generació anterior que hem

95. Va seguir la relació amb l'Urgell: el 1698, per exemple, Ramon Frederic nomenà procurador seu l'agricultor d'Oliana Antoni Clariana (AHPB, Francesc MINGUELLA, *Tercer manual, 1698*, 24 març 1698). Però es van crear nous vincles territorials: així, el 1703, Vilana Perlas va nomenar procurador seu el mercader de Reus Magí Viles (AHPB, Francesc MINGUELLA, *Manual vuitè*, 14 novembre 1703). Segons Castellví, Viles era cunyat de Ramon Frederic (*Narraciones históricas...*, v. I, p. 570). Com ell, va ser empresonat el 1704 i, més tard, com a «*governador del Camp de Tarragona nomenat per l'arquebisbe*», va defensar la zona de l'atac filipista.

96. CASTELLVÍ, *Narraciones históricas...*, v. I, p. 559 i 560.

analitzat més amunt. És ben conegut l'ascens polític del cunyat de Vilana Perlas, Joan Francesc Verneda, i el dels seus gendres, Josep de Figuerola i Argullol (casat amb Gertrudis) i Antonio Luzán i Suelves (casat amb Maria Antònia). Podem afegir que el notari Joan Llacuna, que com hem dit va viure a la casa del Regomir entre 1695 i 1713 i que aquest any va ser nomenat per l'emperador «*Oficial de la Secretaria del Real Sello y Registro del Consejo Supremo de España*», havia fet tan brillant carrera política partint del modest treball d'escrivent amb Vilana Perlas pare.⁹⁷

Més enllà del cas de Ramon Frederic, constatem que en el seu grup s'havia passat d'una «*generació dels pares*» (Francesc Reverter, Ramon Vilana Perlas, Narcís Feliu, Pere Alba i Serra...), formada per notaris i mercaders, a una «*generació dels fills*» (Joan Baptista Reverter, Ramon Frederic Vilana Perlas, Narcís Feliu fill...), integrada per juristes. I podem notar igualment que aquesta transformació va anar, en alguns casos, acompanyada d'ennobliment i d'un canvi d'escala en els càrrecs. S'havia passat dels ciutadans honorats als nobles i de la vinculació a la Casa de la Ciutat i a la Generalitat al poder de l'administració reial.

La casa del Regomir, com veurem tot seguit, es transformà en aquest procés d'ascens dels Vilana Perlas, alhora que augmentava sensiblement la dimensió del grup que acollia. El 1698, després de la mort del pare i del desastre del setge, la casa apareix habitada per vuit persones de comunió, amb Ramon Frederic, la seva dona Teresa i Sebastià Camarasa al capdavant. Aquesta xifra, per molt que el 1705, amb Ramon de Vilana Perlas

97. Sobre Verneda, Figuerola i Luzán, vegeu CASTELLVÍ, *Narraciones históricas...*; LLUCH, *L'alternativa catalana...*, i ALCOBERRO, *L'exili austriacista...* Hem de tenir en compte, però, que els fills de Ramon Frederic de Vilana Perlas i Camarasa eren «*Vilana Perlas i Fàbrega*», i no «*Vilana Perlas i Verneda*». Josep de Figuerola, oriünd d'Alcover, i Gertrudis es van casar a l'església dels sants Just i Pastor el 31 de maig de 1706 (AHPSJP, *Desposoris*, v. 6, f. 82v.). Combregà a la casa del Regomir, amb la seva dona, els anys 1707 (l'any 1706, Gertrudis era encara «*Perlas*»), 1708 i 1713, i l'aragonès Antonio Luzán, el 1713 (AHPSJP, *Llibretes de comunió pasqual*). Joan Llacuna provenia de l'Arboç: vegeu l'herència del seu pare, l'agricultor Antoni Llacuna, a AHPB, Bernard FORÉS CORTELL, *Manual, 1690-1691*, 6 gener 1691. El 1706, Ramon Frederic va nomenar Joan Llacuna procurador seu (AHPB, Josep LLAURADOR I DE ÇATORRA, *Vint-i-quatrè manual, 1706*, 21 juny 1706). I entre 1707 i 1712 el notari Llacuna va ser «*llocinent de protonotari de la llocinència de Catalunya*» (vegeu els comptes de despeses seves a VOLTES BOU, *Op. cit.*, v. III, p. 162). Joan Francesc Verneda i Joan Llacuna apareixen als registres «*intrusos*» del govern de l'Arxiduc en el càrrec de llocinent de protonotari (ACA, Cancelleria, *Registres intrusos del govern de l'Arxiduc*, núm. 197).

empresonat, baixà a sis membres, anà augmentant fins a les setze o disset persones de comunió els anys anteriors a 1710. El servei de la casa era més notable que el de l'època de Vilana Perlas pare: apareix un lacai el 1702, combreguen dos criats el 1703 i consta un mosso de cavalls el 1708. Els canvis substancials, però, es produïren el 1710, any en què, com és ben sabut, Carles III l'Arxiduc atorgà a Vilana Perlas el títol de marquès de Rialp. La transformació, radical, es donà en el nombre d'ocupants de la casa (28 el 1710, 37 el 1711 i 32 el 1712) i també en la qualitat del servei: figuren aleshores un cotxer major i un cotxer menor, creix el nombre de cambreses i hi consta fins i tot un esclau.⁹⁸

L'evolució de la família Vilana Perlas, doncs, va ser paral·lela, entre 1672 i 1713, a la de la casa del Regomir, cada vegada més opulenta, i resulta un bon exemple de les estretes relacions que es produeixen entre espai i societat, i de les lliçons històriques que se'n poden extreure.

La casa del Regomir: una prèvia

Al *Catàleg del Patrimoni Arquitectònic Històric-Artístic de la Ciutat de Barcelona*, consta que la casa del carrer del Regomir, 11-19, cantonada amb Correu Vell, és la «*Casa dels Gualbes*», un error que es pot detectar en les fonts bibliogràfiques citades a l'obra.⁹⁹ Les referències més antigues que allí s'aporten són les d'Antonio Ponz (1788) i Francesc Carreras Candi (1916, p. 755, n. 2.035). El segon autor esmentat escriu:

«*Aquestes dues cases [les cases Gralla i del Marquès de Barberà], la d'en Dusay [n. 2.035] al Regomir y l'interessantíssim pati y escala de Càn Dalmases [n. 2.036; carrer de Montcada], foren nostres principals construccions particulars del art plateresch, reminiscencia dels fastuosos palaus italians*».

I afegeix a la nota:

«*Antoni Ponz consigna la molt notable casa Dusay, al Regomir, ab pati y gale-ries d'istil jònich al primer pis y corinti al segon, ab baxos-relleus de trofeus, que-s deya feta per Damià Forment, y per tant del segle XVI*» (*Viaje a España*, v. XIV, p. 41).

98. AHPSJP, *Llibretes de comunió pasqual*.

99. Editat per l'Ajuntament de Barcelona, s/d.

I això és tot el que afirma Carreras Candi: no parla, per tant, de la casa Gualbes, sinó, citant Ponz, de la casa Dusay, que estava situada al carrer del Regomir, baixant cap al mar a mà dreta, i que no tenia res a veure amb la casa Gualbes.¹⁰⁰

Una altra referència també citada al catàleg esmentat, la d'Adolf Florensa, aporta una pista diferent, aparentment més sòlida. En efecte, a l'obra *Conservación y restauración de monumentos históricos* (1954-1962) es parla de la casa del carrer del Regomir i s'afirma: «*Durán y Sanpere, estudiando antiguos 'fogatges', cree poder identificar este edificio con 'les cases grans dels Gualbes'*».¹⁰¹ Si consultem el fogatge de 1516 trobem una illa de cases descrita així:

«*Illa on és la casa de moss Miquel Benet de Gualbes y la Casa del hoste de correus ab la illeta al costat de la casa del dit moss Gualbes p. lo carrer del Regomir y la devallada del forn de Viladecols*».¹⁰²

Aquí, de fet, ja queda prou clar on estava situada la casa Gualbes. En efecte, entre el Regomir, el carrer del Correu Vell i la Baixada de Viladecols, existien dues illes, una gran i altra petita (la «*illeta*» del fogatge), aquesta última entre l'actual carrer de Cometa, el Regomir i l'actual pati Llimona, un carreró al qual s'accedia per dos carrers: la casa Gualbes quedava per sota d'aquest carreró, «*al costat*» de la illeta¹⁰³ (Figura 1).

Si persistís algun dubte sobre la situació de la casa Gualbes, una llarga sèrie de documents demostra que quedava emplaçada justament a sobre de la muralla romana i que aquesta casa és, ni més ni menys, la que l'arquitecte Ignasi de Solà-Morales va restaurar per encabir-hi el Centre Cívic del Pati Llimona.¹⁰⁴ El 1702, per exemple, una acta notarial parla del «*carreró que*

100. FRANCESC CARRERAS CANDI, *La ciutat de Barcelona*, Barcelona, 1916, p. 755 i n. 2.035.

101. ADOLFO FLORENSA, *Conservación y restauración de monumentos históricos (1954-1962)*, 2ª edició con referencia a las obras realizadas entre 1962 y 1966, p. 29, fig. 53-55.

102. AHCB, Consell de Cent, *Fogatges*, XIX-15.

103. La situació ara és diferent, perquè la «*illeta*» ha quedat integrada a l'illa gran en desaparèixer el pas des del pati Llimona a l'actual carrer de Cometa i perquè es va obrir un carrer nou que va dividir en dos la part de l'illa gran situada més al nord.

104. En el seu moment, informàrem l'arquitecte Ignasi de Solà-Morales que la casa del Pati Llimona era la dels Gualbes i la casa del Correu Vell, també restaurada, la dels Ferran, i així ho va fer constar en el seu article: «The Discovery of the Walls of Barcelona. Restoration of the Palau Gualbes and Palau Correu Vell», *Lotus International*, núm. 72 (1992).

va de la casa gremial dels manyans a la casa dita dels Gualbes amb trànsit fins el carrer de la Palma». Efectivament, la casa gremial dels manyans estava situada a la cantonada del carrer del Regomir i del tal carreró, i aquest anava d'aquest carrer del Regomir al «*cap del carrer de la Palma*» (a l'actual carrer de Cometa), mentre que el 1705 aquest carreró apareix esmentat, en un altre document notarial, com el «*carreró dit de Gualbes*».¹⁰⁵ Més clar resulta encara comprovar les afrontacions de la casa Gualbes i les de tota la resta de propietats emplaçades en les dues illes fins aquí citades, que apareixen descrites en els documents de 1716 del cadastre borbònic: la casa Gualbes queda aquí perfectament situada, sobre la muralla romana, allà on encara avui es conserva¹⁰⁶ (Figura 1).

La casa dels Vilana Perlas, una suma complexa

La casa que fou dels Vilana Perlas entre 1672 i 1714 està situada, com hem dit, a la cantonada dels carrers del Regomir i del Correu Vell. És fàcil apreciar en l'edifici, anomenat «Casa Perlas» al principi del segle XVIII, una barreja d'elements arquitectònics, alguns medievals i altres d'èpoques posteriors. La complexitat de la casa és el fruit de successives reformes i, sobretot, de l'addició de diversos edificis. Una primera suma de propietats, al Regomir i al carrer del Correu Vell, va deixar constituïda la unitat d'habitatge on el notari Ramon Vilana Perlas va viure amb la seva família des de 1672 fins a la seva mort, el 1697. Aquest primer conjunt no coincideix amb l'edifici que, en aquella cantonada, presenta actualment una unitat clara. D'una banda, el dit conjunt de construccions encara no incloïa la casa contigua del carrer del Regomir, sumada més endavant. I, en canvi, englobava dues cases situades al carrer del Correu Vell, a l'espai que ara ocupa una edificació de factura molt posterior, emplaçada entre la casa de la cantonada i el carreró que porta a l'interior de l'illa, sota la muralla romana (Figura 1).

El 1671, aquest espai situat al carrer del Correu Vell era ocupat per dues cases, «*una gran i altra petita*», propietat de Bernard Agustí López de Mendoza Pérez de Pomar i Pons, comte de Robres i de Montagut, baró de Santgarreu, com a usufructuari dels béns de la seva dona, Catarina Çalba i Pons,

105. AHPB, Geroni CASETAS, *Tretzè manual, 1702*, i *Dissetè manual, 1705*.

106. AHCB, *Cadastre*, I-57.

comtessa de Montagut. L'habitatge de Ramon Vilana Perlas va començar a formar-se amb aquests dos edificis quan, el 15 de maig de 1671, els esmenats nobles van establir en emfiteusi les dues cases al notari¹⁰⁷ (Figura 1).

Uns mesos després, el 4 de febrer de 1672, Ramon Vilana Perlas va comprar la casa contigua a les anteriors, a la cantonada del Regomir amb Correu Vell, a Anastàsia (Estàsia) Ros i de Millàs, vídua del donzell Jaume Ros i de Bossos, qui, necessitada de diners, la venia en encant públic¹⁰⁸ (Figura 1). L'oportunitat resultava única per al notari, perquè la casa (suma al seu torn de dos edificis, un d'ells molt petit) es podia unir a les establertes pel comte de Robres i, a més, quedava just al costat de la dels Massanés, i ben a prop de les de la resta de membres de l'ampli grup de relació analitzat més amunt.

107. Les cases del comte de Robres havien estat abans propietat de l'adroguer Salvador Ingla (de qui tenim notícies al final del segle XVI), abans del donzell Galceran de Vilalonga i abans de Lluís Setantí, important i ben conegut mercader del segle XV (AHPB, Lluís FONTANA, *Segon manual*, 1671, 15 maig 1671, i *Tercer manual*, 1672, 2 març 1672). El 2 de març de 1672, Vilana Perlas va establir en emfiteusi part d'una d'aquestes dues cases al reverend Martí Verdeny, beneficiat de la Seu de Barcelona i abans prevere d'Oliana (AHPB, Lluís FONTANA, *Tercer manual*, 1672, 2 març 1672). Verdeny era algú de la seva confiança, atès que el 1670 el notari l'havia nomenat procurador seu (AHPB, Lluís FONTANA, *Primer manual*, 1670, 28 juliol 1670). Aquest establiment es feia reservant-se Vilana Perlas part de la propietat per unir-la a la casa del carrer del Regomir. En la documentació posterior, però, no es veu cap efecte d'aquest establiment fet a Verdeny: així, el 1674, Ramon Vilana Perlas hipotecà les dues cases a ell establertes pel comte de Robres, per poder assistir als pagaments al noble i, en aquest moment, no consta aquell establiment fet a Verdeny (AHPB, Lluís FONTANA, *Cinquè manual*, 1674, 27 agost 1674).

108. El donzell Jaume Ros va morir el 1655, a la seva casa de la plaça de Santa Anna, on vivia també la seva dona Estàsia (AHPB, Pere Pau VIVES, *Inventaris i encants*, 1654-1657, 1 juny 1655). Estàsia Ros havia estat primer vídua de Joan Malla i va morir el 1676, també a la casa de la plaça de Santa Anna (AHPB, Bonaventura VILA, *Quart manual*, 1661, 8 abril 1661, i Pere Màrtir LLUNELL, *Cinquè llibre d'inventaris*, 1672-1677, 24 abril 1676). L'encant públic de la casa del Regomir va tenir lloc el 19 de desembre de 1671 (AHPB, Marià RUFESTA, *Manual*, 1672, 4 febrer 1672). Ramon Vilana Perlas havia tingut abans a veure amb la casa: en efecte, l'11 de març de 1670 es va fer amb un censal de 400 lliures que gravava l'edifici, en aquell moment propietat de Teresa Soler i Monjo, com a hereva de Francesca Gravalosa, vídua del donzell Joan Baptista de Monjo (AHPB, Bartomeu ROIG, *Manual vuitè*, 1670, 11 març 1670). Aquesta havia comprat la casa (de fet, les dues cases que ja estaven unides), el 1654, a Victòria Boleda i Bertran, vídua del mercader d'Anglesola Joan Boleda, per un preu de 767 lliures (AHPB, Francesc REVERTER, *Manual*, 1654, 5 juny 1654).

La casa d'Estàsia Ros, que obria portal rodó al carrer del Regomir, disposava de soterrani, planta baixa, un pis (alt de sostre), porxada i terrat (a sobre d'aquesta). A la planta baixa hi havia l'entrada (amb el pati, el pou i l'escala principal), un petit estable, dos estudis (un a la cantonada i l'altre al carrer del Correu Vell) i una botiga que obria porta a aquest carrer. Al primer pis, l'habitatge disposava d'una sala principal («*la sala de l'arc*», que obria finestres al pati i al Correu Vell), una recambra (amb finestres als dos carrers i un balcó al Regomir), una cambra (que donava a aquest carrer), una altra cambra («*la cambra de l'alcoba*», que obria finestra al pati), la cuina (que donava al Correu Vell) i un pastador «*fosc*». El segon pis de la casa estava ocupat per una porxada, encara que a la part interior, sobre la cambra de l'alcoba, hi havia «*uns aposentos i un rebostet*». Finalment, des de la porxada es podia accedir al terrat, a sobre d'ella. La casa, constituïda per la suma d'un edifici força gran i d'un altre de molt petit, era un bon exemple d'habitatge medieval barceloní, amb sales de sostre molt alt a la primera planta, altura que permetia dos nivells de finestres «*fetes a la antiga*» (amb un o dos «*pilarets de pedra prims*»). Una casa medieval, però, en la qual ja s'havia introduït la novetat «*moderna*» del balcó.

Si disposem d'una descripció acurada de la casa és perquè el document de venda detalla minuciosament l'estat de conservació de l'edifici, per advertir que era molt dolent. Les parets de la casa, des de la planta baixa i les mitgeres incloses, eren de «*terra*», és a dir, de tàpia, i la seva conservació era força deplorable.¹⁰⁹ De moltes de les parets de la casa es diu que «*com és paret de terra i tan vella corre gran perill de espatllarse*», i d'altres s'afirma que estan tan «*consumides*», que «*en tocarhi cau molta terra*», de tal manera que en un cas «*diuen los mestres de cases que si prest no se adoba té molta contingència de seguirse una gran ruïna*», i en un altre els experts afirmen que «*se tem no caiga tota plegada*». Les parets estaven també afectades per la humitat que pujava del soterrani, i els sostres, al seu torn, presentaven igualment un estat calamitós. En efecte, s'adverteix que cal reparar el paviment de la sala, perquè si no «*no-s podria caminar per dita sala sinó amb gran perill y contingència*»; però a més s'avisava, amb alarma, que en algunes vigues i jàssenes «*només queda lo cor de la fusta*».

109. Era habitual l'ús estructural de la tàpia, però normalment a partir de la primera o segona plantes. A la planta baixa es feia servir molt sovint la pedra. Durant el segle XVII eren molt habituals les reparacions de parets de tàpia de les plantes baixes, normalment ja en molt mal estat.

Les finestres no estaven en millor estat: sense portes de tanca ment ni cap altre element; mentre que al balcó li faltaven «ventalles o xelosies y tot lo demás que sols se hi coneixen alguns vestigis de haverhi hagut». Alguns trams de les diverses escales presentaven un «gran perill de caure en lo pujar i baixar». I no cal dir que la casa no era estanca a l'aigua: aquesta entrava per les parets mitgeres i també pels terrats, que «se han de adobar perquè quan plou cau molta aigua dins de casa». Finalment, la botiga de la casa tenia l'habitual «sostret», però del tot inservible, i s'hi havien de fer de nou la llar i la xemeneia, i «així mateix la porta de dita botiga que altrament no es podria llogar perquè no es trobaria llogater».¹¹⁰

Vist tot això, no ens ha d'estranyar que el memorial sobre com es trobava la casa venuda a Vilana Perlas acabi assegurant que per fer totes les reparacions necessàries per poder «habitar dites cases és forçós gastar una quantitat molt considerable». Resulta evident que a la casa no hi vivia ningú des de feia temps i que, en l'estat de conservació en què es trobava, el valor d'adquisició en l'encant públic no podia pujar en excés. Va ser, en efecte, de 555 lliures i 3 diners, una quantitat força baixa per a un habitatge prou ampli i ben situat a la ciutat, i clarament inferior a les 767 lliures del preu amb què s'havia venut la casa força temps abans, l'any 1654.

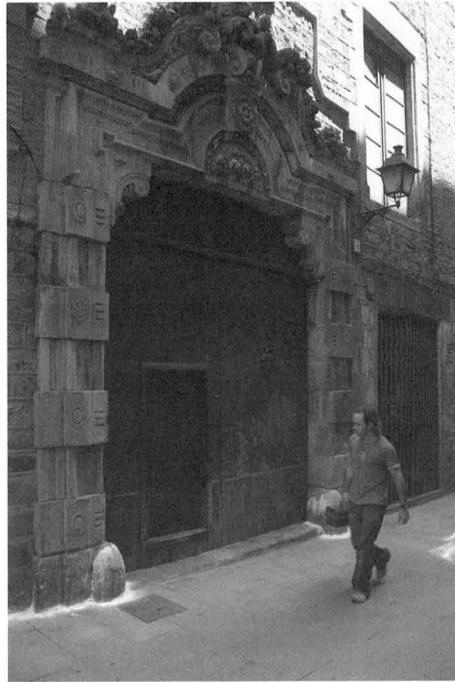

Figura 2: Portal d'entrada de la casa Vilana Perlas. Fotografia de Josep Losada, publicada a l'AVUI, 01.06.2003.

110. El sostret era un forjat construït a l'interior de la botiga, enretirat uns metres de la façana, que permetia disposar d'un altre nivell útil. La botiga servia habitualment com a espai d'habitatge i, per tant, calia que disposés d'elements per a fer-la habitable.

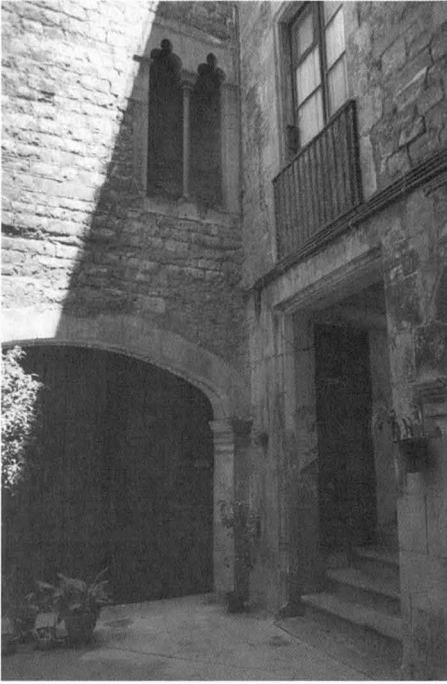

Figura 3: Pati de la casa Vilana Perlas. Fotografia de Josep Losada, publicada a l'AVUI, 01.06.2003.

Les obres de rehabilitació van ser ràpides perquè, si l'adquisició es va fer el febrer del 1672, els Vilana Perlas combregaren ja a la casa del Regomir, com hem dit més amunt, per la pasqua d'aquell mateix any. L'esforç econòmic realitzat havia de ser forçosament gran, com anunciava el mateix memorial sobre l'estat de la casa, de tal manera que l'estalvi en el preu de compra quedava en bona part anul·lat pel cost de les obres. En tot cas, el que resulta evident és que Ramon Vilana Perlas, en reparar la ruïnosa propietat que fou dels Ros i en afegir-hi la del comte de Robres, va fer una autèntica «creació», obtenint quelcom totalment nou i diferent. Un habitatge que era, ja en aquest moment, una estructura prou complexa, el resultat de sumar tres cases, o quatre, si tenim en

compte que la de la cantonada era ja el resultat d'unir-ne dues.

En els anys següents, Ramon Vilana Perlas i el seu fill, aquest després de 1697, van fer obres contínues i diverses, com era habitual en les finques de Barcelona.¹¹¹ Ens consta que el 1679 Vilana Perlas pagà per treballs fets en la propietat que fou del comte de Robres.¹¹² I que el 1692 va fer reparar el terrat de la part del carrer del Regomir «*que estava tot estobat i part caigut per ocasió de les continuades pluges*».¹¹³ L'any 1709, les obres rea-

111. Entre altres coses perquè els contractes d'establiment emfiteutic acostumaven a obligar l'emfiteuta a invertir una quantitat anual en obres de manteniment i de reparació de la casa. El mateix passava, encara que no tan habitualment, amb els contractes de lloguer.

112. AHPB, Carles GARAU, *Manual tercer*, 1679, 11 octubre 1679.

113. AHPB, Joan Francesc VERNEDA, *Tercer manual*, 1692, 8 abril 1692.

litzades fins aquell moment pels Vilana Perlas en les dues cases del carrer del Correu Vell (sumades a la resta en «*un mateix estar de cases*») van quedar regularitzades per Ramon Frederic davant del control del veguer.¹¹⁴ De fet, més que patir el control, va ser el mateix Vilana Perlas qui va sol·licitar-lo, per tal que quedés clar quines obres s'havien fet fins aquell moment (tal com era habitual en els «*permisos d'obres*» que consten en la documentació de l'Arxiu del Veguer) i, lògicament, per diferenciar-les d'aquelles que pensava fer immediatament. Així, entre d'altres coses, ningú podria pretendre cobrar més treballs dels portats a terme. Aquesta regularització, realitzada a partir de la «*visura*» i la valoració de costos efectuada el 6 de desembre pels mestres de cases Josep Juli i Francesc Torner, i pels fusters Bruno Prat i Jaume Vendrell, deixava establert que el conjunt d'obres analitzat havia costat 1.296 lliures, en el capítol de mestre d'obres, i 1.149, en el de fuster: un conjunt d'intervencions, per tant, d'una gran importància, que deixa ben petita la xifra de 555 lliures de la compra de la casa a Anastàsia Ros el 1672.¹¹⁵

A les dades que sobre la casa Vilana Perlas aporten els documents ja citats, se sumen altres informacions. Disposem, en efecte, d'una descripció de l'habitatge realitzada l'any 1704, arran del registre que Ramon Frederic de Vilana Perlas va patir el 20 de juny, en ser acusat pel virrei Francisco Fernández de Velasco y Tovar d'haver conspirat en l'intent de lliurament de Barcelona als austriacistes.¹¹⁶ El conjunt de dades disponibles ens dona,

114. «Llicència concedida per lo magnífic Sr Regent la Batllia de Barcelona al Il·ltre Sr Marquès Don Ramon de Vilana Perlas per raó de unes cases petites té unides ab altres en carrer qui va del Regomir a la Davallada de Viladecols» i, ídem, «[...] en cases grans [...]» (AHCB, Arxiu del Veguer, *Llicències d'obres, 1708-1713*, XXXIV-09).

115. Només vint-i-sis cases de Barcelona quedaren valorades el 1716 amb un valor igual o superior a les 6.000 lliures (AHCB, *Cadastre*, I-57). Això fa ben patent el que suposava realitzar en una casa obres per un valor total de quasi 2.500 lliures.

116. AHPB, Geroni CASETAS, *Quinzè manual, 1704*, 20 i 21 juny 1704. En el mateix manual consten els registres de les cases del doctor en drets Josep Duran a la Davallada de Viladecols; del flequer Martí Andreu, a la plaça de l'Oli; del carnisser Pere Ferrer, àlies Careny, al carrer de Cama-roques, i del negociant Esteve Farau al carrer de Jaupí. Josep Duran i Pere Ferrer són prou coneguts. Sobre Martí Andreu, vegeu CASTELLVÍ, *Narraciones históricas...*, v. I, p. 477. A Ramon Frederic de Vilana Perlas li «*fou feta aprensió*», entre altres papers, d'una «*relació del que ha passat en lo bombardeig i siti de Barcelona*» i d'un «*codern de full de octau estampat a modo de pronòstich*», descrit amb el seu inici i final: «*Clarín de la Europa hipocresía decifrada de España, advertida verdad declarada, vestir de color [...] se verá en breve la Europa restituida a su antiguo valor libertad y prosperi-*

així, una idea prou clara de com era la casa en aquest període. Ben lluny d'aquell edifici ruïnós que el notari Vilana Perlas havia adquirit el 1672, l'habitatge presentava, ja entrat el segle XVIII, els trets característics d'una casa barcelonina d'alt nivell social. Comptava, en efecte, amb diversos espais de servei (estable, graner, celler, cuina, cuina de les bugades, cambres per a les criades i per al lacai, menjador per als criats), tres estudis (un d'ells ocupat per una voluminosa biblioteca que comptava amb 579 «*tomos o llibres*»), sala, sala de l'«*estrado*» (amb rajola valenciana), menjador (amb escalfapanxes), vuit cambres i «*apostos*», oratori o capella, guardarroba i «*terraplè*» («*amb pedrissos de rajola valenciana tot lo ruedo*»).¹¹⁷

Vistes les qualitats de la casa, adornada a més amb un nombre considerable dels notables balcons de l'època, és evident l'esforç dels Vilana Perlas, i molt clarament de Vilana Perlas pare, per dotar-se d'un habitatge amb els elements que definien, a la Barcelona del període, una casa digna de les famílies acomodades. Després dels esforços econòmics realitzats, el domicili dels Vilana Perlas resultava molt convenient a les aspiracions socials dels seus propietaris, i digne de l'entorn de l'illa en què estava situat, en la qual vivien, entre d'altres famílies destacades, els Gualbes, els Ferran i els Mascaró.¹¹⁸

dad». Vilana Perlas tenia a la primera sala un «*quadro gran del retrato de Carlos II*» i Duran, «*un quadre gran de Carlos II*» i «*un quadro gran del retrato de la reina que fou muller del rey Don Carlos II*».

117. AHPB, Geroni CASSETAS, *Quinzè manual, 1704*, 21 juny 1704, i AHCB, Arxiu del Veguer, *Llicències d'obres, 1708-1713*, XXXIV-09. L'estrada era un espai de descans i de recepció, d'influència àrab, tradicionalment consagrat a les dones, entarimat i amb mobles baixos especialment pensats per a aquest lloc. L'habitació de l'estrada va associada normalment, a Barcelona, a les obertures a l'exterior en forma de balcó. Es tracta d'un element històric de gran interès, perquè la gran majoria de les cases importants de la Barcelona del segle XVII i principi del XVIII tenia estrada. D'altra banda, el terraplè és un jardí situat a la part posterior del primer pis de moltíssimes de les cases barcelonines d'un cert relleu. Estrada i terraplè (i balcó) mereixen un estudi en un altre lloc.

118. Els Gualbes són prou coneguts. Absent Joan Bonaventura de Gualbes i Copons, austriacista destacat, el 1716 vivia a la casa, valorada en 2.500 lliures, Maria de Gualbes (AHCB, *Cadastre*, I-57). La família Ferran és igualment coneguda, però cal insistir que la seva casa al carrer del Correu Vell (l'antiga casa de l'«*hoste de correus*») no ha estat vinculada al seu nom. Aquesta casa, valorada el 1716 en 3.400 lliures, apareix sovint a les històries d'arquitectura gràcies al seu magnífic pati renaixentista, però sense aportar dades. Era propietat dels Ferran (família vinculada durant algunes generacions al correu reial) i estava en aquell moment en mans de Felip de Ferran i de Çacirera, el comte de Ferran, austriacista entre els més rellevants, ambaixador del Principat de Catalunya davant dels Estats

L'ampliació i la reforma de 1711-1712

Poc després de la regularització de 1709, al final de 1710 i principi de 1711, es van realitzar noves obres a la casa dels Vilana Perlas. El 25 de gener de 1711, el mestre de cases Francesc Torner signà una factura pel treball fet, per valor de poc més de 263 lliures, i el fuster Jaume Vendrell una altra, per una suma quelcom superior a les 125. Va tractar-se, doncs, d'unes obres d'una certa importància.¹¹⁹ És ben lògic lligar aquests treballs i, fins i tot, la regularització prèvia de 1709, a la concessió del títol de marquès de Rialp que Carles III l'Arxiduc va fer en la persona de Ramon Frederic de Vilana Perlas i Camarasa. El document reial que atorga el títol porta la data de 16 d'agost de 1710, però en el text s'esmenta que Vilana Perlas «*pagó la media annata*», és a dir que, de fet, Vilana Perlas era ja marquès des del principi de 1710, i com a tal figura ja en la llibreta de comunió pasqual d'aquest any de la parròquia dels sants Just i Pastor.¹²⁰ No és absurd, ans al contrari, pensar que la regularització d'obres de desembre de 1709 es va realitzar amb vistes al seguit d'actuacions sobre la casa que s'havien de portar a terme després de la consecució del títol, per tal de no confondre, en el futur, unes obres amb les altres, i uns possibles deutes amb els altres. Les primeres obres que van seguir la visura de 1709 van ser les esmentades més amunt, del final de l'any 1710 i principi de 1711. Aquests treballs volien millorar la propietat existent i eren, de fet, el preludi de l'ampliació del conjunt, que s'havia de produir a partir de la compra de la casa veïna del carrer del Regomir, propietat de la família Massanés, el cap de la qual era, en aquell moment, un personatge destacat de l'austriacisme: el cavaller i doctor en drets Salvador Massanés de Ribera¹²¹ (vegeu Figura 1 i quadre).

Generals de les Províncies Unides dels Països Baixos i representant dels interessos catalans davant del rei Jordi I d'Anglaterra. Finalment, els Mascaró eren propietaris d'una casa a la Davallada de Viladecols (vivien també a la que tenien al carrer de Roldor), valorada el 1716 en 4.500 lliures i ocupada per Geroni Mascaró, personatge destacat del bàndol filipista i un dels administradors de la ciutat després de 1714.

119. AHPB, Ignasi TEIXIDOR, *Tretzè manual, 1711*, 25 gener 1711. Les obres portades a terme pel mestre de cases Francesc Torner duraren de l'1 de desembre de 1710 al 3 de gener de 1711; les realitzades pel fuster Jaume Vendrell es feren del 3 al 24 de desembre de 1710.

120. LLUCH, *L'alternativa catalana...*, p. 167-170, i AHPSJP, *Llibretes de comunió pasqual*.

121. Salvador Massanés de Ribera, que va ser conseller tercer el 1711, era, com és ben sabut, un destacat austriacista, que va morir a la batalla del baluard de Santa Clara (13 i 14 agost 1714). Vegeu, per exemple, S. ALBERTÍ, *L'Onze de Setembre*, Barcelona, 1964, p. 288.

L'adquisició d'aquesta finca es va dur a terme el 31 d'agost de 1711.¹²² La nova casa, a afegir al conjunt de les altres ja integrades, era relativament important per si sola, com ens mostren l'inventari *post mortem* dels béns del mercader Onofre Massanés, pare de Salvador, realitzat l'any 1679, i altres documents posteriors.¹²³ L'edifici, que obria «portal rodó» al carrer del Regomir i una porta secundària al carreró de darrere, que conduïa a l'interior de l'illa, no tenia un nivell de qualitat comparable al de la casa Vilana Perlas, però disposava d'estudis, sala gran, recambra, estrades, menjador, guarda-roba, terraplè, «vidriera sobre l'escala» i cambra per a les criades, signes d'una indubtable rellevància. I no només la casa era ja destacable en aquella data de 1679, sinó que els Massanés havien procurat millorar-la fent obres com les, prou importants, que Salvador va encarregar els anys 1706 i 1707.¹²⁴

Per quin motiu Salvador Massanés de Ribera va vendre la seva casa el 1711, pocs anys després d'haver-hi fet obres importants de millora? D'una banda, els tractes de compravenda amb els Vilana Perlas devien quedar facilitats per les bones relacions entre les famílies, ambdues procedents del bisbat d'Urgell (d'Oliana els Vilana i de Ponts els Massanés), integrades

122. AHPB, Salvador Pi, *Primer manual, 1711*, 31 agost 1711. El 21 de setembre de 1711, Ramon Frederic de Vilana Perlas reconeixia els censos a pagar per aquesta casa a Maria Dusay i Bru, vídua del donzell Ramon Dusay i d'Aragall (AHPB, Josep LLAURADOR I DE ÇATORRA, *Manual vint-i-novè, 1711*, 21 setembre 1711, i Salvador Pi, *Primer manual, 20 setembre 1711*). De fet, quan Vilana Perlas acordà davant de notari la compra de la casa (31 agost de 1711), les obres per annexionar-la a la seva «vella» propietat ja havien, com veurem, començat (juliol de 1711): AHPB, Ignasi TEIXIDOR, *Manual quinçè, 1713*, 20 gener 1713. Just abans dels Massanés, la casa havia estat propietat del doctor Antoni Comes, del reial consell de la Batllia General de Catalunya, i abans del noble Francesc de Agullana i de Caldes, regent de la tresoreria reial i fundador del col·legi dels Agustins el 1587 (AHPB, Marià RUFESTA, *Manual, 1672*, 4 febrer 1672; AHPSJP, *Llibretes de comunió pasqual*, i Feliu, *Op. cit.*, v. III, p. 215).

123. AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Llibre d'inventaris, 1677-1679*, 23 febrer 1679. Aporten més informació les obres realitzades a la casa el 1706-1707, que tot seguit citarem, i l'esmentat reconeixement de cens de 1711.

124. El mestre de cases Joan Roca presentà, el 1708, una factura per valor de 349 lliures; el fuster Pau Planes, per 220, i el manyà Bartomeu Rey, per 99, amb un total gens menyspreable de 668 lliures (AHPB, Isidre FAMADES, *Trenta-setè manual, 1708*, 15 i 16 novembre 1708). Salvador Massanés de Ribera va fer aquestes obres, amb tota seguretat, per embellir la casa en rebre el títol de cavaller a les Corts de 1706 (va ser armat cavaller el juliol de 1707: AHPB, Josep LLAURADOR I DE ÇATORRA, *Vint-i-sisè manual, 1707*, 12 juliol 1707).

en el mateix grup de relació dels Reverter, veïnes al Regomir des del 1672 i amb vincles de parentiu establerts entre elles.¹²⁵ De l'altra, l'ascens polític de Ramon Frederic de Vilana Perlas, i per tant el seu creixent ascendent sobre el destacat austriacista Salvador Massanés de Ribera, devia també facilitar els tractes. Els Massanés (Salvador Massanés de Ribera, la seva dona, Maria Teresa Reverter, i el seu fill, el donzell Antoni Massanés Reverter) explicaven, en el document notarial de venda de la casa, que Ramon Frederic de Vilana Perlas els havia «*insinuat*» la necessitat de comprar llur casa, per tal de donar major capacitat a la seva, que s'havia quedat petita per la «*prolongada i nombrosa família*» que aleshores tenia. Tot això devia influir en la decisió dels Massanés d'atendre la «*insinuació*» de Vilana Perlas, però hem de dir que a totes aquestes raons es va sumar sens dubte l'atractiu innegable del preu de venda acordat: ni més ni menys que 5.000 lliures, una xifra molt alta per una casa a Barcelona i, en especial, per la dels Massanés, que no estava, ni de bon tros, entre les millors de la ciutat.¹²⁶ No és estrany que, per fer front a aquesta gran despesa (i a la que havia de seguir, per fer les inevitables obres d'annexió i reforma), els Vilana Perlas (Ramon Frederic, la seva dona Teresa, el seu germà Pau i també els seus gendres Josep Llaurador i de Çatorra i Joan Francesc Verneda) venguessin un censal per la mateixa suma de 5.000 lliures al doctor Rafael Llampillas. Obtenien, així, els diners precisos, però a costa d'hipotecar la casa adquirida: la confiança del secretari d'estat i de la seva família en el seu futur econòmic era sens dubte molt gran.¹²⁷

Una vegada comprada la casa dels Massanés, Ramon Frederic de Vilana Perlas va començar molt aviat (fins i tot abans de formalitzar l'adquisició davant de notari!) unes obres de gran envergadura per tal d'unir-la a la

125. Els vincles de parentiu entre els Vilana i els Massanés es produïen a través de les famílies Camarasa (com sabem, Eulàlia Camarasa fou la primera muller de Ramon Vilana Perlas pare) i Reverter (Teresa Reverter, com sabem germana de Francesc Reverter, s'havia casat, com hem dit més amunt, amb Miquel Camarasa, mentre que Salvador Massanés de Ribera estava casat amb Maria Teresa Reverter, filla de dit Francesc Reverter). Vegeu el quadre.

126. AHPB, Salvador Pi, *Primer manual, 1711*, 31 agost 1711. ¿On devia anar a viure Salvador Massanés de Ribera, una vegada venuda la seva casa als Vilana Perlas? Sabem que els Massanés eren propietaris, en aquest moment, d'una torre, a Sant Joan Despí (AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Llibre d'inventaris, 1677-1679*, 23 febrer 1679), i del Mas Falguera, a Palau Solità (AHPB, Josep LLAURADOR I DE ÇATORRA, 1687). La torre que havien posseït a la falda de Montjuïc, al Marge Gros, ja havia estat venuda abans.

127. AHPB, Salvador Pi, *Primer manual, 1711*, 2 setembre 1711.

seva propietat de la cantonada, uns treballs que es van perllongar des de juliol de 1711 a novembre de 1712.¹²⁸ Aquesta intervenció buscava integrar funcionalment tot el conjunt i, per aconseguir-ho, actuava especialment en el nou accés i la nova escala, que havien de servir a la totalitat de la nova finca.¹²⁹ Es tractava, primer, de «*fer una sola entrada tant capaç com permetrà lo terreno*».¹³⁰ Per aconseguir-ho, calia eliminar els estudis de la casa Massanés, que tenien finestres al Regomir i ocupaven l'espai entre les dues velles entrades de les dues cases. En el lloc que ocupaven els estudis s'havia de fer el nou portal principal, que donaria accés a un nou «*zaguán*» amb arcs de pedra rebaixats i, des d'aquest, la nova escala partiria «*fins el primer repós*», per continuar després ascendint fins a la sala primera de la vella casa dels Vilana Perlas (figures 2 i 3). Aquestes obres per crear el nou accés horitzontal i vertical suposaven enderrocar també la paret que separava els estudis de la casa Massanés de la casa Vilana Perlas, i la intervenció es completava amb altres obres que havien de permetre enllaçar convenientment les dues cases i millorar-ne la façana. El mestre d'obres Josep Tintorer signava el 29 de gener de 1713 una factura per valor de 4.276 lliures i el fuster Jaume Vendrell, una altra per valor de 1.624 lliures, i ja sabem el que suposava, a la Barcelona del principi del segle XVIII, fer obres en una casa per un valor total de 5.900 lliures!¹³¹

128. Les obres de mestre de cases i de fuster es feren de juliol de 1711 a novembre de 1712 (AHPB, Ignasi TEIXIDOR, *Quinzè manual, 1713*, 29 gener 1713). En el document de reconeixement de cens a Maria Dusay i Bru, s'inclou una descripció dels límits de la casa de Massanés, ara afegida, i de les obres a fer i en part ja fetes per unir-la a la vella de Vilana Perlas (AHPB, Josep LLAURADOR I DE ÇATORRA, *Vint-i-novè manual, 1711*, 21 setembre 1711).

129. No només es va treballar en aquesta part de la casa, sinó que es van fer millores en tota ella. Com veurem, es va ennoblir el saló, però també es va treballar, per exemple, l'agost de l'any 1712, en «*el quarto del senyor Abat*», és a dir, a l'habitació que ocupava l'abat Pau Vilana Perlas, que en aquell temps vivia a Barcelona (AHPB, Ignasi TEIXIDOR, *Quinzè manual, 1713*, 29 gener 1713).

130. AHPB, Josep LLAURADOR I DE ÇATORRA, *Vint-i-novè manual, 1711*, 21 setembre 1711.

131. AHPB, Ignasi TEIXIDOR, *Quinzè manual, 1713*, 29 gener 1713. Recordem el que va costar comprar la casa d'Anastàsia Ros el 1672: 555 lliures. La compra de la casa dels Massanés més les reformes del nou conjunt van tenir un cost de 10.900 lliures. Les factures esmentades es presentaren poc abans de marxar Vilana Perlas amb l'Emperadriu, el 19 de març de 1713: era una forma de deixar les coses clares. Així mateix, tres dies abans d'abandonar Barcelona, Vilana Perlas reconeixia deutes a una sèrie de mercaders i companyies de la ciutat (AHPB, Ignasi TEIXIDOR, *Quinzè manual, 16 març 1713*).

En aquest cost elevadíssim va influir molt l'atenció especial que Vilana Perlas va voler posar en els elements d'embelliment i de monumentalització. Així, a les obres no només van participar diversos mestres de cases (Francesc Torner, Jaume Millàs, Macià Òdena, Josep Tintorer, Josep Òdena), el fuster Jaume Vendrell i els molers dits «*lo Sant Pare*» i «*lo Rector*», sinó també els escultors Marià Montanya i Lluís Bonifàs (Bonifaci), el pintor Josep Vives i el daurador Geroni Planella.¹³² Pel que fa al treball de mestre d'obres, qui va prendre la major responsabilitat i qui signà l'època final el 1713 va ser Josep Tintorer, qui entrà a treballar el mes d'octubre de 1711, després d'haver-ho fet Francesc Torner (juliol i agost) i mestre Jaume Millàs (setembre).¹³³ Al seu torn, el fuster clarament responsable

132. AHPB, Ignasi TEIXIDOR, *Quinzè manual, 1713*, 29 gener 1713. A les factures consten la participació per mesos dels membres de cada ofici que hi intervingueren. No sembla, però, que el recull sigui exhaustiu: falten mesos i no sempre consten tots els participants cada mes. Francesc Torner consta el juliol i agost de 1711; mestre Millàs, el setembre de 1711; mestre Macià Òdena i Josep Òdena, l'octubre de 1711; Josep Tintorer, «*qui entrà en lloc de Millàs*», l'octubre, novembre i desembre de 1711 i el gener, març i juliol de 1712; el moler dit «*lo Sant Pare*», els mesos d'octubre i novembre de 1711; el moler dit «*lo Rector*», el mes de novembre de 1711; Jaume Vendrell, el novembre i desembre de 1711; mestre Francesc (?), el mes d'agost de 1711; Marià Montanya, el novembre i desembre de 1711 i el gener, febrer i maig de 1712; mestre Bonifàs, el desembre de 1711; Josep Vives, el desembre de 1711 i el novembre de 1712, i Geroni Planella, el desembre de 1711.

133. Francesc Torner, que inicià les obres d'ampliació i hi treballà dos mesos, havia fet la visura de 1709 i les obres de 1710-1711, i això sembla confirmar que en el moment d'aquella Vilana Perlas ja preparava les futures obres i l'ampliació. Tenim poques dades sobre Francesc Torner: el 1705 va fer obres a la casa del cavaller i doctor en drets Bernard Cors, a la Davallada de Viladecols, a prop de la casa de Vilana Perlas (AHPB, Ignasi TEIXIDOR, *Octau manual, 1705*, 16 desembre 1705), i no sabem per quin motiu va deixar les obres de la casa després de l'agost de 1711. El mestre Millàs (sens dubte Jaume Millàs) va entrar a treballar després dels dos mesos de feina de Francesc Torner. Abunden notícies seves en els protocols notariais. Era nascut a l'Hospitalet, es va casar el 1676 amb Maria Hugo, filla d'un agricultor d'aquesta localitat, i en una primera etapa ens consten obres seves, sobretot en aquella localitat i en d'altres properes fora de Barcelona (AHPB, *Vint-i-novè manual, 1676*, 4 febrer 1676, i *Trenta-i-unè manual, 1678*, 10 gener 1678). No hi ha lloc aquí per referenciar les desenes d'obres seves i només fem constar les de l'església parroquial del Prat i les de la nova església de Sant Vicenç dels Horts (AHPB, Isidre FAMADES, *Catorzè manual, 1685*, 21 octubre 1685, i Joan Pere FABRA, *Manual, 1694*, 3 abril 1694). A partir de 1697, l'hem trobat com a mestre de cases de Barcelona i en aquesta etapa consten també desenes d'obres seves en cases barcelonines, algunes d'elles mansions destacades. Les intervencions en la casa del marquès de la Floresta, del duc de Cardona, del comte de la Rosa i de Rafael de Cortada, aquesta ben a prop del Regomir, podrien justificar la seva feina per Vila-

de les obres va ser Jaume Vendrell, qui signà l'època final, encara que consta que hi va treballar també un «*mestre Francesc*».¹³⁴

És clar, però, que la rellevància de l'obra feta a la casa de Vilana Perlas no radicava en l'aportació dels mestres de cases o dels fusters, que van fer un treball digne que s'aprecia especialment en els arcs rebaixats del pati d'accés, sinó en la intervenció dels oficis de pintor, daurador i escultor. El mestre escultor Marià Montanya consta a l'època d'obres el novembre i el desembre de 1711, i el gener, el febrer i el maig de 1712; el mestre escultor Bonifàs, el desembre de 1711; el pintor Josep Vives, el desembre de 1711 i el novembre de 1712, i el daurador Geroni Planella, el desembre de 1711. Els escultors Montanya i Bonifàs feren el portal major i l'escultura del saló, el pintor Vives pintà les fustes, les portes i les finestres de la llibreria, i també el saló, mentre que el daurador Planella intervingué en aquesta última peça.

na Perlas (vegeu, per exemple, els manuals dels notaris Josep Llaurador i de Çatorra, Joan Francesc Verneda i Francesc Bonaventura Torres, de 1701 a 1704). El 1722, Jaume Millàs era mestre d'obres reial i de la Reial Ciutadella i va fer una avaluació de les obres ja fetes i encara per fer a la casa de Rafael Casanova a Sant Boi (ACA, Batllia, *Processos moderns*, 1722, N8). Sobre Josep Tintorer, coneixem algunes obres: entre elles, les de la capella nova de Minerva de l'església dels sants Just i Pastor i una col·laboració amb Jaume Millàs, el 1703, en una casa del carrer Tallers (AHPB, Joan Francesc VERNEDA, *Dotzè manual*, 1700, 21 febrer 1700, i *Setzè manual*, 1703, 1 gener 1703). El pare de Josep Tintorer, Antoni Tintorer, treballava a l'Hospitalet (AHPB, Pau Pi, *Vintè protocol*, 1680, 6 maig 1680). I sabem d'una col·laboració entre Antoni Tintorer i Jaume Millàs; aquest era ja gran el 1711 i per això, segurament, el va substituir el seu col·laborador Josep Tintorer (AHPB, Pere Pau RIBES, *Manual segon*, 1674, 9 desembre 1674, i Francesc FALGUERAS, *Quart manual*, 1680, 6 juliol 1680). L'octubre de 1711, mes de la substitució de Millàs per Tintorer, també treballaren per Vilana Perlas els mestres de cases Macià i Josep Òdena, en un moment de feina intensa en què el moler «*dit lo Sant Pare*» aportà part de la pedra per al portal i l'escala. Sobre els Òdena, que provenien de Vilaverd, al Camp de Tarragona, i tingueren una curta trajectòria a la nostra obra, tenim poques dades. Les informacions prèvies i els capítols matrimonials de Macià Òdena, una petita intervenció seva el 1699 en una casa davant les basses del molí de Sant Pere, unes obres de 1700 a la Rambla en la casa de Geroni Verde i un acord de 1703 per fer rajola amb un pagès de Sarrià, a ADB, *Matrimoniorum*, 1688-1692, 18 març 1690; AHPB, Ramon VILANA PERLAS, *Setè llibre de capítols matrimonials*, 1690-1697, 27 març 1690; Josep CREUS, *Manual*, 1699, 29 novembre 1699; Gaspar SAYÓS, *Vintè manual*, 1700, 12 febrer 1700, i Pere Pau PUJOL, *Sisè manual*, 1703, 16 setembre 1703.

134. Jaume Vendrell, com Francesc Torner, va fer la visura de 1709 i les obres de 1710 i era, per tant, la parella Torner-Vendrell l'escollida a l'inici per Vilana Perlas. Sobre Jaume Vendrell no tenim més dades que les relacionades amb aquesta obra.

D'aquest últim només tenim la referència de la família de pintors del mateix cognom i del pintor Josep Vives sabem que era una figura prou important a la Barcelona del principi del segle XVIII com per haver atret l'atenció de Ramon Frederic de Vilana Perlas, qui devia haver admirat el seu treball en el túmul fet a la catedral el 1700, arran de la mort de Carles II.¹³⁵

És evident, però, que el treball més destacat a la casa Vilana Perlas es va donar en el camp de l'escultura: en el portal monumental (una obra sovint comentada en les històries d'arquitectura de la ciutat) i en el saló (malauradament desaparegut). Per portar a terme aquesta part essencial de l'encàrrec, Vilana Perlas va confiar en dos escultors, vinculats ambdós a les ciutats de Barcelona i Valls: Marià Montanya i Lluís Bonifàs.¹³⁶ Cal subratllar en especial la participació d'aquest últim, Lluís Bonifàs i Sastre (1683-1765), membre d'una família d'artistes d'origen francès que havia de culminar la seva trajectòria amb el famós Lluís Bonifàs i Massó, nét de l'escultor contractat per Vilana Perlas.¹³⁷

135. Josep Vives va treballar, per exemple, com és ben sabut, a la capella del Sant Crist de l'església del Pi, per la confraria de la Puríssima Sang (cobrament de setze quadres per a la capella a AHPB, Tomàs SIMON, *Manual vint-i-dosè*, 1699, 5 juliol 1699). El 1689 havia pintat un «monument» per a la parròquia de Sant Miquel (AHPB, Pere COLLELL, *Manual, 1689-1693*, 4 abril 1689).

136. Tenim poques dades sobre Marià Montanya (Montanyana, s'escriu a l'època de les obres), a sumar al que aporta el diccionari de Ràfols: «mestre escultor de Valls natural de Barcelona, nascut el 1680». El 1708 va fer un «monument» per Setmana Santa amb el mestre de cases Antoni Rey (AHPB, Josep SIMÓN, *Manual, 1708*, 22 desembre 1708). El 1711, Marià «Montaña», escultor fill de Bernat Montaña, fuster, es va casar, pocs mesos abans d'intervenir en l'obra de Vilana Perlas, amb Francesca Capdevila, filla d'un velluter (AHPB, Josep BROSSA, *Manual de capítols matrimonials, 1688-1742*, 28 abril 1711). Podria existir una relació, per raons de vinculació geogràfica, entre els Òdena i els escultors Montanya i Bonifaci: un Rafael Òdena, agricultor de Vilaverd afincat a Reus, es va casar el 1689 amb la filla d'un teixidor de lli de Valls (Arxiu Històric de Tarragona, Fons notarial de Reus, Pere GAY, *Manual, 1689*, 11 desembre 1689).

137. La família Bonifaci o Bonifàs és ben coneguda. Provenien de Marsella (AHPB, Bonaventura VILA, *Manual, 1672*, la part, i Jacint SESCASES, *Llibre primer de capítols matrimonials, 1668-1675*, 26 març 1673). Lluís Bonifaci i Font, fill d'un pentiner de lli de Marsella, va ser un escultor reconegut i es va casar el 1676 amb Emerenciana Sastre (AHPB, Francesc LLAUDER, *Onzè manual, 1673*, i *Llibre de capítols matrimonials, 1675-1712*, 17 abril 1676). «Francesc Bonifaci, pentiner de lli, i Lluís Bonifaci, escultor, pare i fill, ambdós francesos», a Tomàs SIMON, *Segon manual, 1679*, 21 agost 1679. Segons Santiago Alcolea, el fill de Lluís, Lluís Bonifaci i Sastre, va néixer el 1683 a Barcelona i va ser deixeble de Llätzer Tramulles; vegeu *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, v. VI

El portal monumental ha atret des de sempre l'atenció i ha desconcertat força els historiadors de l'art.¹³⁸ En ell, es fa present la personalitat de Ramon Frederic de Vilana Perlas, que volia diferenciar la seva casa amb un element arquitectònic singular de nul·la tradició a Barcelona i que va «*signar*» aquest element amb uns relleus al·lusius a les «*perles*» del seu cognom (Figura 1). De fet, davant la impossibilitat de crear a la casa un gran pati d'accés i de distribució (només podia ser «*tant capaç com permetrà lo terreno*»), el propietari va decidir posar l'accent en la porta de la casa. Així, aquest element adquiria un significat especial, a la recerca de notorietat, i suposava un cert excés, que no devia passar inadvertit a l'època, en un moment de clara animadversió a la figura de Ramon Frederic de Vilana Perlas en alguns cercles de la ciutat.

En tot cas, amb l'obra d'ampliació i reforma que comentem, el marquès de Rialp obtingué una mansió que s'adequava a l'alt estatus social i polític que havia assolit després de l'entrada de l'Arxiduc a Barcelona. La casa no era gaire gran si la comparem amb les més sobresortints de la ciutat, no disposava tampoc d'un jardí ampli ni de bones vistes, com els habitatges del carrer Ample o del carrer de la Mercè, ni tan sols gaudia d'un pati remarcable, com la casa del marquès d'Aytona a la Portaferrixa o algunes de les residències del carrer de Montcada, però la propietat estava ben emplaçada, a la «*Barcelona alta*» i a prop de les seus del poder, havia incorporat elements funcionals i culturals propis d'un habitatge noble i s'havia dotat d'un «*objecte simbòlic*» ben visible, que li donava a la casa un caràcter singular, adequat a un personatge també singular.

Ramon Frederic de Vilana Perlas, però, no va poder gaudir massa temps del resultat del seu esforç per millorar la casa del Regomir, perquè el 19

(1948). Segons el cadastre de 1716, però, Lluís Bonifaci, que vivia a la plaça de les Cols, tenia en aquest moment quaranta anys, estava casat amb una dona de trenta-dos i tenia dos fills de set i un anys (les edats dels fills encaixen perfectament amb les informacions publicades; AHCB, *Cadastre*, I-59). El 1717, ja s'havia absentat de la ciutat (AHCB, *Cadastre*, I-1). Per la vida i l'obra de l'escultor, després del seu retorn a Valls el 1717, vegeu Daniel VENTURA I SOLÉ, «Lluís Bonifàs i Sastre», *Quaderns d'Història Tarraconense*, IV (1984). En aquest article (p. 169 i 170) consta que, després d'acabar l'aprenentatge a Barcelona, Bonifàs va treballar a Valls amb l'escultor Jaume Campets i que va tornar a la ciutat comtal el 1711, any de l'inici de la seva intervenció a la casa del Regomir. L'article de Ventura ens informa així mateix (p. 175 i 176) que el 1732 es produí una col·laboració, en una obra per a la confraria de Sant Josep dels fusters de Valls, entre Marià Montanya i Lluís Bonifàs.

138. S'ha escrit que «*más parece madrileño que catalán*» (FLORENSA, *Conservación y restauración...*, p. 29).

de març de 1713, pocs mesos després d'acabats els treballs, va sortir de Barcelona acompanyant l'Emperadriu. No molt més tard, com sabem, la situació va empitjorar ràpidament fins a conduir al setge, l'assalt final i la derrota de la ciutat. El dia 12 setembre de 1714, per fugir de l'enemic, uns quants membres de la família Vilana Perlas (Hipòlita Vilana Perlas, els fills d'ella i de Joan Francesc Verneda –Antoni, Francesc, Bonaventura, Josep, Carles, Ramon, Eulàlia i Serafina– i la filla de Ramon Frederic, Gertrudis Figuerola de Vilana Perlas) van pujar en una barca de nit, acompanyats d'altres fugitius, i amb gran perill de llur vida van escapar de Barcelona i, finalment, es van reunir a Viena amb els altres familiars que ja s'hi trobaven. Com sabem, allà, i en altres llocs a l'exili, molts membres de la família van fer carrera a l'administració de Carles III.¹³⁹ Pel que fa a la «*Casa Perlas*», després de l'11 de setembre va ser segrestada i ocupada ni més ni menys que per José Patiño, intendent general i personalitat borbònica de primer rang, en un acte d'un simbolisme evident.¹⁴⁰

139. Ja abans, el 1713, alguns membres de la família, que havien partit amb Ramon Frederic de Vilana Perlas, ocupaven càrrecs importants a la «*Secretaría de Estado o del Despacho Universal*»: Ramon de Vilana Perlas, marquès de Rialp, era el secretari; Joan Francesc Verneda, l'oficial primer; Ramon Llaurador de Vilana Perlas, l'oficial quart, i Antoni Verneda de Vilana Perlas, l'oficial cinquè. Sobre els exiliats austriacistes, vegeu per exemple CASTELLVÍ, *Narraciones históricas...*, ALCOBERRO, *L'exili austriacista...*, i Virgina LEÓN, *Entre Austrias y Borbones. El Archiduque Carlos y la monarquía de España (1700-1714)*, Madrid, 1993, i «La oposición a los Borbones españoles: los austriacistas en el exilio», a Antonio MESTRE, Enrique GIMÉNEZ (coord.), *Disidencias y exilios en la España moderna*, Alacant, 1997. Josep Llaurador i de Çatorra es va quedar a Barcelona i no sembla haver patit molts problemes amb la nova situació política. Ben aviat, després de la desfeta, el 12 de maig de 1715, va comprar tres habitacions de la casa de la rectoria de Sant Miquel, que estava al costat de la seva i que havia patit danys per les bombes de 1714, i el 3 d'octubre de 1715 pagava més de 600 lliures per les obres de mestre de cases i de fuster fetes per annexonar les dites habitacions a la seva casa (AHPB, Salvador Pt, *Quart manual, 1715*, 12 maig i 3 octubre 1715). Hem anotat abans que vivia aquí el 1716: ho feia amb la seva dona, 2 fills, 1 filla, 2 escrivents, 1 clergue i 2 criades (AHCB, *Cadastré*, I-57). D'altra banda, Ignasi Reverter, fill de Joan Baptista Reverter i exiliat després de defensar Barcelona, va ser conseller del Sacre Consell de Santa Clara de Nàpols (CASTELLVÍ, *Narraciones históricas...*, v. III, p. 710, i ALCOBERRO, *L'exili austriacista...*, p. 77).

140. AHPSJP, *Llibretes de comunió pasqual*. La casa del Regomir, doncs, va allotjar dos secretaris d'estat d'administracions enfrontades per la guerra. Patiño hi va viure el 1715 amb trenta-una persones més. L'octubre d'aquest any va marxar a Madrid i, en tornar a Barcelona el 1716, es va instal·lar a la casa del comte de la Rosa al carrer Ample (*Cadastré*, I-59). La casa del Regomir la van anar ocupant diversos filipistes i membres de la nova admi-

La Casa Perlas i l'estructura física de la Barcelona moderna

El patrimoni de la Barcelona moderna ha estat poc valorat i, en conseqüència, escassament estudiat i divulgat. En primer lloc, aquesta és una ciutat en bona part desapareguda, si per això entenem l'absència actual de bona part dels edificis privats més sobresortints d'aquell moment. Si ens centrem en les cases de més relleu, hem de dir que, en efecte, se'n conserven poques de les més importants del principi del segle XVIII: de les vint-i-sis que, segons el cadastre, es valoraven més a la ciutat el 1716, només en queden avui en dia vuit; i si considerem les que vénen immediatament després en l'ordre de la valoració cadastral, el balanç de les conservades no millora, sinó que empitjora. El fet que cinc de les cases més apreciades el 1716 i que encara resten en peu es concentrin al carrer de Montcada crea, a més, una imatge falsa de la ciutat moderna, en augmentar als nostres ulls el pes relatiu d'aquest carrer i en menysvalorar la importància de les zones centrals de Barcelona (des de la plaça de Santa Anna fins al carrer Ample, passant per la «ciutat romana»), on, en el seu moment, la presència d'arquitectura privada de rellevància era molt notòria.

D'altra banda, és evident que encara no es valora prou el patrimoni edilici conservat. Per fer-ho és essencial partir de la idea que, abans que res, és el teixit físic històric sencer el que ha d'atreure l'atenció. Tenen tant valor la trama de carrers, el conjunt de les cases anònimes (amb, per exemple, els múltiples balcons del segle XVII disseminats per tota la ciutat històrica), com els edificis singulars. En tot cas, a partir de l'interès per la globalitat, que permet situar cada casa en el seu context urbà, és essencial conèixer bé els elements rellevants d'aquest teixit físic. Primer, des del punt de vista del patrimoni immoble i, segon, des del punt de vista de la història social i econòmica, perquè el coneixement de les cases singulars aporta una informació cabdal en l'estudi de les famílies clau de la Barcelona d'aquell període.

En efecte, conèixer quin era el domicili d'un determinat personatge o família (i de tots aquells i aquelles que interressi) no és en absolut anecdò-

nistració borbònica: el 1716, la comtessa Teresa Godoy; el 1717, 1718 i 1719, el comte Xarni amb Josep de Godoy; el 1723, el tresorer Miquel de Savala; el 1724 i 1725, Baltasar Dubus; el 1728, l'intendent Sartine (hi consta Catarina Sartine); el 1728, l'intendent Anticó; el 1730 i 1731, el tresorer Manuel Vallejo, etc. (AHPSJP, *Llibretes de comunió pasqual*).

tic. Si els habitatges del període són mal coneguts, el mateix podem dir de les famílies que hi habitaven. Així, l'estudi del patrimoni edilici obre pas a altres anàlisis interessants: en quina zona habitava el personatge en qüestió, quins eren els seus veïns, quines obres va fer per millorar i ampliar la casa, quines aspiracions socials tenia, quina va ser l'evolució de la família i del grup associat, etc. En definitiva, l'estudi de l'arquitectura civil dels segles moderns és una qüestió d'interès doble. L'espai i la societat són, a les ciutats, dos elements inseparables.

A la llum de l'estudi sobre la casa del Regomir es plantegen, però, altres qüestions. Hem pogut veure que aquesta casa no era, al principi del segle XVIII, una residència conservada com una unitat des de l'Edat Mitjana, sinó el resultat complexíssim de diverses sumes d'edificis. Per si no fos prou, després de 1714 la casa no va deixar de patir modificacions, totes força desafortunades, que fan encara més complex reconstruir la seva història. Ens consta que ben aviat va ser subdividida i ampliada en altura, tal com va passar amb moltes altres cases en el procés de densificació que va començar després de l'enderroc del 17% dels habitatges de la ciutat per aixecar la Ciutadella i que no va deixar d'accentuar-se després.¹⁴¹

Així, aquesta història llarga i complexa d'un edifici barceloní ajuda a

141. En la documentació cadastral, el 1733, la casa s'ha convertit en «*sis cases i tres botigues*». Consten com a propietat de Llorenç Giralt i ocupades per diversos llogaters. Giralt, personatge rellevant (digne de ser estudiat en un altre lloc) s'havia fet amb la casa i havia realitzat obres importants, dividint-la en diverses unitats. En el seu inventari *post mortem* figura un «*llibre per les cases del Regomir de 1732*» i unes «*notes i comptes de mestres de cases per les obres de les cases del Regomir*». El 1733, al cadastre, consta, afegit en lletra petita: «*De Jph. Massanés*». En efecte, mort ja Giralt, s'hi va anotar com a propietari el seu gendre, el ciutadà honorat Josep de Massanés i Pinyana, casat amb la seva filla Eulàlia. En els papers de Llorenç Giralt que consten entre els béns que tenia Eulàlia quan ella va morir el 1745, hi figura un document sobre «*totas aquellas vuit cases unides, situadas en la present ciutat de Barcelona part en lo carrer del Regomí, y part en lo carrer dit de la Estafeta Vella*», i un altre sobre «*totas aquellas casas vuy divididas en nou, situadas en la present ciutat de Barcelona y carrers vulgarment dits del Regomí y de qui va desde dit Regomí a la plasseta dels Arrieros de las quals Eulàlia Massanés establí la que fa cantonada [...]*». En efecte, Eulàlia havia establert aquesta part de la casa, l'any 1740, al sastre Jaume Bruguera. Més tard, en la documentació del cadastre de 1793, consten la casa d'Ambròsio Mofa, «*carromatero*», i la de Joan i Simon Sayrols, ambdues «*en terreno de la casa de Dn. Jph. Massanés*»; i la de Joaquim Ballejà, mestre de fer carros, «*que abans fou de Josep Massanés*» (AHCB, Cadastre, *Cases reedificades*, I-34; AHPB, Tomàs GUASQUI BRULL, *Llibre d'inventaris, 1728-1744*, 22 març 1734, i Josep BOSOM GROSSET, *Primer llibre de testaments, 1728-1751*, 17 juliol 1745).

recordar un fet, sovint oblidat, que resulta essencial a l'hora d'abordar l'estudi de l'estructura física de Barcelona: el de la transformació constant a què es veié sotmesa aquesta estructura en els segles de l'Edat Moderna. La Barcelona d'aquest període canviava contínuament. Des del punt de vista físic, era una estructura que no podia créixer en extensió i que s'anava adaptant, amb l'espai de què disposava, a tots els canvis, singulars o quotidians, lligats a la història de la ciutat o de les famílies, mitjançant transformacions constants. Les cases estaven sotmeses a intervencions petites i repetides per tal d'assegurar-ne l'estat de conservació, però també a modificacions més importants per poder-se adaptar a les situacions canviant dels ocupants. Per acabar-ho d'adobar, podem dir que, des del final del segle XVII i en especial des de 1697, moltes cases barcelonines es van refer totalment o parcialment per reparar els efectes de les bombes i hem de recordar que en el transcurs del segle XVIII les transformacions en les cases (altura, volades...) causades per la densificació demogràfica van resultar radicals.

Els edificis destinats en el seu moment a habitatge i que ara trobem a la Barcelona històrica no són, doncs, en general, de cap moment concret, sinó el resultat de les intervencions constructives i destructives, de tot tipus i volum, realitzades al llarg de diversos segles sobre les primeres estructures aixecades, de les quals sovint queda ben poca cosa. L'estudi de les tipologies arquitectòniques ha de ser, per tant, prudent. Si a la casa del Regomir Adolf Florensa va creure descobrir un cas únic de nova tipologia de casa barcelonina amb dues torres i galeria (diferent de l'habitual casa amb una torre i galeria), és perquè no sabia que en realitat les dues torres corresponien a dues cases, totes dues «*normals*».¹⁴²

En tot cas, des del punt de vista de l'explicació històrica i des del punt de vista de la restauració, cal considerar tots els moments històrics amb el mateix respecte i interès i valorar en les cases de Barcelona, i en el conjunt de l'estructura física de la ciutat, les complexes petjades que hi ha deixat, durant segles, l'acció constant dels seus habitants.

142. FLORENSA, *Conservación y restauración...*, p. 29.

